

Miran Jarc:

Črni čarodeji.

Prvo poglavje.

1.

Nekega oktoberskega večera je stopil iz vile «Carmen» še mlad gospod v črnem svršniku. Njegove temne oči, ki so še povečale vtis bledega in upalega obraza, so se nemirno ozirale po prazni cesti, ki so jo stražili kostanji okostenjaki. Čez pokrajino, ki je vzbujala videz napol predmestja in napol vasi, je vel suh veter, razširjajoč vonj po snegu.

Gospod se še ni prav razgledal po svinčeno težkem nebesnem svodu, čigar sivina je sličila brezkrajni zapuščenosti, ko se mu je iz drvarnice tik vrta približal srednjevelik mož ter ga brez ovinkov in neprijazno nagovoril: «Gospod učitelj Molj, danes vas zadnjič opozorim zaradi plačila najemnine. Gospodar noče slišati o nobenem odlogu več. Za opomine se niste brigali...»

Gospod v črnem svršniku se je umaknil za korak in odvrnil: «O tem se bom že z gospodarjem pomenil! Kako se me vi sploh drznete ustavljati na cesti!» In okrenil je godrnjajočemu oskrbniku hrbet in pospešil korake v hrib, obrastel s smrečjem.

Dasi so se mu stopinje vdirale globoko v blato in ga je avto, ki je pridirjal mimo, oškropil do ramen, se še ogledal ni okrog sebe, temveč je hitel kakor mesečnik, topo zroč v gozdno pomračino, ki se je pravkar zgrnila nad njim. Šele na tihi stezici, ob kateri so v precejšnji razdalji samevale lesene klopice, se je ustavil.

«Gospod učitelj Molj, učitelj Molj!» si je v mislih obnavljal oskrbnikove porogljive besede. «Ali se morda tudi on že norčuje? Tudi on že ve, da sem odpuščen, da sem brezposelnik in brezdomec? Drugače bi se pač ne bil tako razkošatil pred mano! Kako se mu je radovalo lice! Ali je bilo to maščevanje, ker sem njegovega sina v šoli kaznoval? Otročje maščevanje! — Torej mi vzamejo še streho? Ha, čisto prav, da se je naključilo tako: lažja bo ločitev od vseh teh zavistnih in sovražnih ljudi, od varljivo lepih krajev in letnih časov ter od breznadejnih omotičnih sanj, tem strastnejši bo povratek v molčeče kraljestvo duha, kjer vlada vse izravnavajoča zvezdna tišina...»

Na vrhu hriba se je ustavil.

Pod njim je ležalo mesto, ki ga je obdajal ogromen meglen obroč. Po hišah so se užigale lučice in kmalu je zažarelo tisoče in tisoče žarnic, da je bilo videti, kot da so to širno naselišče okrasile same zvezde, ki so bile zapustile mrko nad zemljo vzbočeno nebo.

Molj je stal ob prizidku zapuščenega grajskega stolpa, ki je bil v poletnih nočeh marsikomu čarovito ozadje za njegovo idilo, posuto z utrinki iz balalajke, ob kateri je ruski begunec s pesmijo ozarjal svoje brezupo hrepenenje...

Ruševina je bila okamenjena, nekoč kot vonj lahna pesem, ki pa je zdaj težila dušo kot skala. Mesto tam v dalji je ždelo kot prežeča zver, ki so jo spočele zle misli.

In Molj se je začutil osamelega, da bi zavpil v veselje, ko bi ne vedel, da je tudi vseprostranstvo obdano z brezmejno kovinsko-mrzlo steno, ki odbija še tako vročični krik v postoterenjem odmevu nazaj v človeka. Njegova duša je bila tako trudna, da so se mu opotekale noge in se je moral nasloniti na zid.

Brezvoljno je gledal privid, ki mu ga je pričarala pred oči mrzlično razvneta domišljija: selski dvorec v zahajajočem solncu... na verandi sedi deklica s knjigo v roki in čita... poleg nje se igra mačica... s polj se vračajo kmetje v svoje tihe domove...

Toda varljivo sliko je vrgel od sebe s sunkovitim naporom kot čašo strupa, ki mu jo ponuja izkušnjavec.

V vsej grozoti se je zavedel, da je brez službe, brez doma, brez človeka.

Ali v zameno za to strašno spoznanje ga je prevzela opojna misel, da ni zdaj vezan na nikogar, da je v tej samoti velik kakor piramida v puščavi, da stoji nad mestom kakor neizprosni vojskovodja, ki bo zaslužnil tisoče in tisoče duš tam v dolini, in povečičal se je v ogromno postavo mrkega konkvistadorja, ki brodi po neznanih morjih, odkrivajoč tajnovite dežele duhovnega razodetja.

To ni bil več odslovljeni učitelj Ivan Molj, temveč nocoj še neznani, jutri že morda od tisočev in tisočev proslavljeni in oboževani nadvladalec hlapčevskih src, zdravnik bolnikov, rešitelj sužnjev, tešitelj spovedancev, voditelj skesancev — človek brez imena, pokorni oznanjevalec Neizraznega.

V svojo vlogo se je vživel tako bolešno ognjevito, da ni opazil pršečega dežja, ki ga je veter kmalu razbičal v naliv. Zganil se je šele tedaj, ko se ga je dotaknila človeška roka.

Kot bi zrasel iz tal, je stal pred njim knjigovodja Mirtič in ga prebadal z nepremično vanj uprtimi očmi.

Molj se je le nejasno zavedel Mirtičevega posmehljivega vprašanja in mu je, še ves pod vtisom vmišljene moči, prezirljivo odvrnil:

«S pomilovanjem zrem na to ubogo mesto, ki bom nanj še prav neusmiljeno stopil!»

«O, ali si pri Allanovcih, da si tako krvoločen?»

Molj se je takoj domislil lesne družbe Allan & Co., ki je bila na glasu, da se pod njenim okriljem zbirajo državi nevarni ljudje.

«Seveda, včeraj sem se včlanil, kmalu se nam boste pokorili vi vsi,» se je brezdomec rezko zasmel, hoteč s tem izmišljenim pritrdilom presekati tok nasilnega vpliva, ki ga je začel nanj prožiti že davno mu zoperni Mirtič.

«Potem poznaš tudi propalico Vergerija,» je nastavil knjigovodja premišljeno past in potegnil učitelja tesneje k prizidku, da bi se zavarovala pred gostim dežjem.

Molj je sicer delavca Vergerija poznal le s ceste, vendar se je zdaj mahoma zanj ves zavzel, nakar je Mirtič oprezno pristavil:

«Dragi moj, v nevarnih mrežah se nahajaš. Prav očetovsko ti svetujem, da se izmotaj iz njih.»

Knjigovodji je poudarek «očetovsko ti svetujem» služil kot izborna sredstvo, s katerim je nasprotnika prisilil, da mu je v užaljenosti zaklical: «Tvojega nasveta prav nič ne potrebujem. Nocoj pa ti povem, da me boš še ti prosil nasveta!»

Mirtič je dosegel svoj prikriti namen, zato je naraslo napetost med obema oblažil z običajno rečenico, ki jo je še omehčal z nenavadno prijaznim poudarkom, kar je Molja tembolj osupnilo in mu povečalo nezaupanje.

«Kaj bi stala na dežju! Jaz grem v mesto, tudi ti se menda ne boš več naslajal nad to nepriljudno oktoberško temo.»

Učitelj je vsiljivca le površno poslušal, bliskovito pa mu je v zavest šinila misel: «kaj sploh tu stojim...» V naslednjem trenutku je že sklenil, da ostane do pozne noči pri «Zmaju» in da se v resnici vpiše med Allanovce. Poslednji sklep pa je bil ukaz nekega neizvestnega, notranjega človeka, ki ga je Molj razkrinkal šele mnogo kesneje po vseh čudnih dogodkih, ki so sledili temu usodnemu večeru.

Z Mirtičem sta brez besed zavila po najbližji stezi. Da bi tesnobno molčanje prekinil, je knjigovodja izpregovoril:

«In kako živiš drugače? Že ves teden te ni bilo na izpregled.»

«Romam po tujih deželah,» se je ubežnik spet zasmejal, «nad zemljevidi presedam večer za večerom.»

«Prijetno opravilo, ki menda nikomur ne koristi, pa tudi ne škoduje.»

«Ali misliš, da mora vsako opravilo ali koristiti ali škoditi?»

«Mora. Le eno od dveh je mogoče,» je odvrnil Mirtič in še dodal: «Z oskrbnikom Gromom pa se ne razumeta?»

Začuden je Molj uprl svoj pogled v spremljevalca, čigar vprašanje je zvenelo čisto nevažno in nedolžno, in da bi prikril namen svojega poizvedovanja, se je Mirtič opravičeval: «... Sam ne vem, kdo mi je bil to mimogrede povedal.»

«Kaj mi mar oskrbnik Grom! Že mesec dni me gleda po strani. Pravega vzroka ne vem. Med njim in menoj bi že prišlo do mučnih preprirov, če bi ne bil jaz tako potrpežljiv. Sicer pa bom v kratkem rešen vseh teh krvnikov.»

«Ali odpotuješ v Dol?»

«V Dol?» se je Molj začudil.

«No, včasih si šel često tja obiskavat svojo sestro učiteljico; in udobnost, ki si jo užival na Logarjevem gradu, ti menda še ni izdehtela iz spomina, čeprav že sanjariš o uporništvu in rovarstvu.»

Učitelj je molčal. Spet se mu je pred duhovnimi očmi pojavila ona prividna podoba: ... selski dvorec v zahajajočem solncu ... čitajoča deklica ...

Ta slika je bila zanj vedno se povračajoč napev, čigar ubranost so zdaj pa zdaj razglasili rezki koraki prihuljeno stopajočega Mirtiča.

Na zadnje vprašanje učitelj sploh odgovoril ni, kajti že sta se ustavila ob kandelabru na križišču dveh predmestnih ulic.

Molj je samogibno podal Mirtiču roko in še preden se je dobro zavedel, ga je nočni spremljevalec pustil samega med visokimi, temačnimi hišami.

Oddahnil se je.

Koj za tem pa mu je spet zagrabila misli skrb za bodoče dni; grozo, ki jo je čutil le v sebi, so izražala temna, mrka poslopja.

Med njim in svetom je zijala brezdanja tema in ni je bilo niti lučke varljivke, ki bi jo razsvetlila vsaj za hip.

Ta lučica je ugasmila tudi v njem samem. In ko je stopal po starinskem tlaku iz okroglih kamenjev, ga je vso pot zasledovala podoba knjigovodje Mirtiča.

«Noč ga je dala, noč ga bo vzela,» se je tolažil, toda na dnu te tolažbe je ždela že dolgo uspavana groza, napovedovalka temnih dogodkov, ki so jih ob njihovi uri vtelešene sprostila skrivnostna carstva človeških misli.

2.

Dasi je bilo že pozno, se je knjigovodja Mirtič vendarle napotil k svojemu predstojniku, ravnatelju izvoznega podjetja «Ikar», gospodu Grozdu, ki ga je ob domenjeni uri pričakoval v odlični sobi petnadstropne palače.

Gospod Grozd je prišleca skozi ščipalnik ostro premeril in mu skoro neprijazno ponudil naslanjač za mizico, ki jo je obsevala rdeča svetiljka. Ta hladni sprejem pa ni knjigovodje prav nič omalodušil, saj je dobro vedel, da izvira ravnateljevo vedenje iz preišljenega namena, obdržati svoje oblastno stališče nad svojimi uradniki. Mirtič pa je mlademu ravnatelju rad odpustil to veselje, saj je zato pričakoval upravičene koristi.

«Točni niste,» je Grozd pripomnil in se vsedel v mehak naslanjač.

«Zamudil sem se, oprostite, gospod ravnatelj, toda ta zamuda ima zelo važen vzrok, ki vas utegne zanimati.»

«Že spet me boste nagradili s kakimi bajkami,» se je Grozd omalovažujoče nasmehnil, dasi je Mirtič takoj opazil napetost, ki se je polastila ravnatelja, ter je zato igral nezanimanje za nadaljnji razgovor.

«Oprostite, gospod ravnatelj, morda bi vas s svojimi bajkami gotovo oropal predragocenega časa.»

«Glejte no, gospod Mirtič, vsaka moja beseda tudi še ni zakon, ki bi se mu morali slepo pokoriti. Nasprotno, moja najsrčnejša želja je, da mi poveste svoj najnovejši doživljaj.»

Grozd je ponudil uslužnemu uradniku cigareto, na kar je bil ta izredno ponosen, ter je še pristavil:

«Ali ste se tudi oglasili pri oskrbniku Gromu?»

«Tudi tam sem bil, toda gospod Vrhovec se še ni vrnil s potovanja, oskrbnik pa nima nikakih podatkov glede prodaje vile 'Carmen'.»

Ravnatelj se je zamislil.

«Nerodno; prav zaradi tega bi bil rad na jasnem. Vrhovec mi je namreč pisal, da se v kratkem vrne in da se pomeniva glede nakupa njegove vile.»

«Ali jo misli prodati?»

«Da, naseli se v Dalmaciji.»

«Zato je torej oskrbnik Grom tako nemiren; zdaj razumem.»

«Da je nemiren?» je vprašal ravnatelj. «Saj nima vzroka. V slučaju, da postanem lastnik vile jaz, bo on itak nadalje ostal oskrbnik, saj sem mu naklonjen, ker je skrben in delaven.»

«Tudi jaz imam o Gromu isto mnenje. Škoda, če ga ne bi sprejeli v svojo službo,» je pristavil knjigovodja.

«Je lahko brez skrbi.»

«Tem večjo skrb pa mu povzroča učitelj Molj.»

Pri zadnjih besedah, ki jih je knjigovodja izrekel skoro šepetajoče in s tem naglasil njih važnost, se je ravnateljeva pozornost podvojila. Naglo je stopil pred Mirtiča in mu skoro zapovedovalno zaklical:

«Kaj je z učiteljem Moljem?»

«Postopa.» — Mirtič je položil ogorek cigarete na pepelnik.

«Postopa? Torej je že brezposelnik?»

Čemu me o tem sprašuje, ko sam najbolje ve, je pomislil knjigovodja. Grozd pa je nadaljeval:

«Postopači pa so družbi nevarni. In Molj je še prav posebno nevaren. Ta vam je sijajen zgled polizobraženca. Prenapetež je, zmožen uresničiti najdrznejše zasnove.»

«Mislite, gospod ravnatelj, da je Molj res tako nevaren?»

«Zdaj dvomite celo vi? Ali ga boste zagovarjali?»

Mirtič je nagubal čelo, kot da se mukoma trudi, da bi sprejel ravnateljovo naziranje, dočim se je v srcu smejal nad uspehom, ki ga je dosegel: zdaj je uvidel, da ne bo ravnatelj za nobeno ceno izpustil učitelja iz šaha. Preudarno je prikimal:

«Niti najmanj nisem dvomil. V resnici: Molj postane lahko še velik škodljivec.»

«Dandanes mrgoli takih hujskačev. Ljudstvo je nezadovoljno, izprijeno, v svojih zahtevah pohlepno. Vsak potepuh bi se že rad vsedel na stol, ki smo si ga mi priborili z delom brez oddiha, z delom, z delom, gospod Mirtič!»

«Da, da,» se je knjigovodja poslušno priklonil.

«Dal» je Grozd pomislil in se vsedel v naslanjač, «glejte, zdaj pa vam pride med te rovarje tak prenapetež, ki si je v svoji zagrenjenosti, bolestni domišljavosti in pod vplivom strupenih, utopističnih knjig spletel drzen načrt in... in... saj si lahko mislite...»

«Naravnost nedogledne posledice lahko nastanejo, izbruhnejo nemiri, ki...»

«... ki nas lahko usodno udarijo. Kaka nevarnost za podjetje» se je ravnatelj stopnjema razburjal ter namenoma po udaril zadnje besede, da je s tem opravičil svoje naslednje predloge, boječ se, da se Mirtič ne bi sicer začudil vnetemu zasledovanju preganjanega izobčenca Molja.

«Da so ga odslovili iz službe, je trden dokaz, da mož ni zanesljiv in da je kvaren vzgoji mladine,» se je knjigovodja podvzval, «dasi bi bilo vsekakor previdneje, da bi mu službo še nadalje pustili, ker bi mu s tem že v kali zatrli njegovo ključovalno in uporno naravo, dočim so mu zdaj še bolj podnetili zagrenjenost...»

«Ne, ne, moralo se je tako zgoditi in prav je...»

«Prav? To se zdi, kakor da ste si sami želeli, gospod ravnatelj, da so ga vzgojili v sovražnika...»

Gospod Grozd se je zdrznil. Premrazil ga je občutek razgaljenosti. Nehote si je popravil suknjo in se ozrl k dobro zakurjeni peči.

Premalo sem oprezen, je pomislil, Mirtič bi utegnil celo izvedeti za ozadje cele zadeve; toda povod mora ostati tudi njemu tajen, kajti kdo ve, če je Mirtičeva uslužnost res iskrena.

Mirtičevim prezvedavam in pozornim očem pač ni ušla ta hipna zbežanost, ki se je očitovala v ravnateljevem vedenju. Ta pa mu je ostro pogledal v obraz, rekoč:

«Gospod Mirtič, sami veste, da sem vam že prej včasih omenil tega učitelja. Če dobro preudarite, kako oprezen in buden mora biti v teh časih človek, ki zavzema kako visoko mesto, se prav gotovo ne boste čudili, da sem tudi nocoj navedel razgovor na to. Povem vam brez ovinkov: Molj je nevaren. Kadar bom imel vse niti v rokah, vam bom razkril tudi vse vzroke svoje upravičene sumnje. Za zdaj pa naj vam zadostuje moje potrdilo. In ker vam zaupam...»

Pri teh besedah so se knjigovodji zablislile oči v komaj za držanem vzhicenu. Že je hotel ravnatelja prekiniti, vendar je le molčal v nadi, da mu Grozd sam izsili nasvet («zaradi varnosti», si je mislil).

«... in ker vam zaupam, vas prosim, da ob priliki poizveste za razmere, ki zdaj v njih živi učitelj Molj, kajti morda se mi posreči, da ga zajamem pri...»

¹ Mirtič se je nasmehnil:

«Upam, gospod ravnatelj, da bi vam mogel prav zdaj koristiti. Že prej sem vam namignil o neki bajki...»

Ker je ravnatelj kar molčal, je začel knjigovodja povsem mirno in kot da se ne zanima za to zadevo, pripovedovati o svojem večernem izprehodu na stari grad; omenil je srečanje z učiteljem, posebno pa je naglasil njegovo čudno vedenje.

Ravnatelj ga je prekinil: «Ali se vam ni morda njegovo ponašanje zazdelo zmedeno, docela blazno? ...»

«To bi bilo izvrstno orožje, ki si ga je revež sam proti sebi skoval,» se je Mirtič posmehnil, a koj nato pristavil: «Gospod ravnatelj, še veliko zanesljivejše orožje imaval»

«Zadostuje mi, da ga proglase za blaznega.»

«To bi ne uspelo. — Kaj pa porečete k naklepu, da naj bi ga kratkomalo zaprli kot člana te in te tajne družbe?»

Grozd se je vzradostil ob posrečeni Mirtičevi misli.

«In, gospod ravnatelj, o Molju to lahko dokažemo!»

«Dokažemo?!»

«Nocoj se je v razburjenosti zagovoril in mi povedal, da je pri — Allanovcih!»

Ravnatelj je ostrmel, knjigovodja pa se je samozadovoljno smehljal in oddihaje se čakal odgovora.

«Pri Allanovcih?»

«Da. Včeraj se je vpisal v njih črno knjigo. To zadošča. Treba je le še nekoliko počakati, da se ne prenaglimo, da jih razkrinkamo in po njih bo. O Molju sem prepričan, da se bo v kratkem obremenil z obilno množino obtežilnih dejanj.»

Ravnatelj je zamišljen pristopil k Mirtiču in mu segel v roko, kar je pomenilo, da je njunega razgovora konec.

Knjigovodja je vstal.

«Gospod Mirtič, hvala vam. Tudi v bodoče se lahko zanašate name. Vedno bom vaš prijatelj.»

Ko je Mirtič zaprl glavna vrata za sabo, je pomislil: moja pot gre kvišku. Izborna lestvico sem si spletel... Že se je videl kot prokurista, podravnatelja, ravnatelja.

Nehote pa se je vprašal: Čemu ga sploh tako sovraži? Pravi, da je njegovemu podjetju nevaren. — Kako je to poudarjal! — Toda, motiš se, dragi moj, če misliš, da verjamem vsaki tvoji besedi! Ubogi Molj bi naj ogrožal njegov obstoj? — Ne, ne. Tu so v igri docela druge okolnosti. Med njima je gotovo kako staro osebno nasprotstvo. — Vseeno. Če me hoče ravnatelj imeti za slugo — bodi, tóda pošteno me bo moral nagraditi!

In vso pot je sanjal o razkošni bodočnosti. (Dalje prih.)

in v solnču pod nebom oblaki z vetrovi kramljajo
kot beli golobi,

ki svojih poti in smeri ne poznajo ...

Le mi smo pogreznjeni v mračni tesnobi
teh grobnic kamnitih, zazidani smo v katakombe
brezrádostnih dni in se tipljemo proti izhodu
vprašanj labirintskih, vijočih od roda se k rodu:
ob mrežasta okna bijó hrepenenja
in duše nam iščejo v večnem spoznanju zaslombe,
utehe v megláh pozabljenja ...

Le redko nam misel življenje v cvetove razneži,
v smehljaju zaljubljene žene
le redko koprena polsnà nas omreži:
strasti in pohlepi kot lačne hijene
nam s kremplji razdraženih nog
teptajo cvetove, raztrgajo sanje
in v dušah zapuščajo grozo, nemir in kesanje —
zakaj, o, zakaj si ustvaril nas, bog?

Usliši me, reši me, daj mi odgovor,
da žejne cisterne od tvojih besed bodo polne;
odvzemi z ramén mi vseh tajnosti tovor
in daj, da ozdravijo misli mi bolne!
Naj duša te moli potem ali kolne,
o, naj v srednjeveški ekstazi
pod mistično zvita kopreno
pred tabo ponižana v prahu se plazi,
naj pluva naté od demonov obsedena,
začarana v satanski, magijski krog
nad blaznostne, temne prepade privedena —
vseeno, vseeno:
ni strah me požara plamtečih nadlog,
samó to mi povej, zakaj si ustvaril me, bog!

Miran Jarc:

Črni čarodeji.

⟨Nadaljevanje.⟩

Učitelj Ivan Molj je že hotel vstati od mize in zapustiti za-
dimljeno gostilniško sobo, saj se je dolgočasil; četvorica
precej glasnih kvartopircev, ki jim je kumoval okrogli
gostilničar — z rdečo čepico na glavi — pa se itak ni
menila zanj. Ko je — osamljen — pokadil že precej cigaret in

izpil že tretjo četrtinko, je v pivnico vstopil z oblastnim in vedrim obrazom domišljavi in dobrodušni starinar Bergant, ki ga je učitelj že delj časa poznal po njegovem sinu.

Družba je s krohotom odzdravila došlemu, že malo vinjenemu znancu, ki pa je prisedel k Molju in naročil zase in zanj obilno večerjo, kar je vsekakor značilo, da ima mož posebne namene. Bergant je bil trgovec in hkratu svojevrsten mislec, ki je mnogo doživel in mnogo prečital, toda njegovo znanje je bilo tako neurejeno in površno, kakor blago v njegovi prodajalnici, kjer so se poleg starega pohišтва kupičile kuharske, vrtnarske in vremenskoznanske knjige v bratski slogi z antičnimi klasiki, naravoslovnimi in modroslovnimi razpravami.

Molja se je starinar poslužil, ko ga je bilo treba pridobiti za hišnega svetovalca glede njegovega petnajstletnega sina, za katerega je silno ponosni oče izbiral razne vrste poklicev.

Starinar je svoje razmotrivanje neprestano okrepil s tem, da je fantovo zmožnost primerjal svoji darovitosti, ki je bila vendar izredna. «Vidite, gospod Molj, iz nič sem se povzpел tako visoko. Tistih par šolskih let ne upoštevam. Človek mora doseči vse znanje iz sebe. Sam mora čitati, premišljati, sklepati, snovati.»

In mož je govoril o politiki, o gospodarstvu, o svojih kupčijskih poslih in potovanjih po hrvatskih in primorskih mestih, dokler ni slednjič vzkliknil:

«Vidite, človek se trudi, muči, ubija ... čemu ves njegov napor, čemu? Nemara veste to vi, gospod Molj ... ha, ne veste ...»

«Morda vi?» se je učitelj trudno nasmehnil in si z roko podprl čelo, ki je po njem rila omotična vročina.

«Jaz vem —» je starinar skoro skrivnostno dahnil v prepadelega poslušalca, ki ga je začel oblivati pot in se mu je telo treslo v nenavadni drhtavici. Molju se je hipno zazdelo, da se vsa soba požibava v uglušujočem šumenju in vpitju, iznad katerega se vzpenja le strašči «jaz vem —» in videl je le še rdeči Bergantov obraz in dvoje ostro sijočih oči, ki so mu gledale v dušo.

Starinar ga je rahlo prijel za vročo roko in se pomirljivo zasmel: «Nič hudega, gospod učitelj, majhna slabost vas je obšla ...»

Učitelju je koj odleglo, ni ga pa ostavil mrzki občutek, ki ga je vsega premrazil, ko se ga je dotaknila starinarjeva roka in ko je trgovec nanj izpustil svoj pomirjevalni pogled.

«Zdaj se mu ne morem več izviti,» se je preplašil.

«Preveč delate, gospod Molj, oči so vam nemirne in roka se vam trese. Škoda za vas ... škoda ...» je trgovec zakimal.

«Škoda?... Toda, kaj sploh govorite!» se je branil Molj.

«Škoda za vas, škoda,» je ponovil Bergant s še važnejšim glasom, «kajti vi ste izmed tistih, ki so svojo voljo zamenjali za suhotno, knjižno učenost. Taki ljudje mnogo vedo, toda za življenje so nesposobni, so podobni mesečnikom, ki blodijo po strehah. Kadar pa jih pokliče najpreprostejši in najglupejši meščan, treščijo — prebujeni iz sna — na zemljo. In to prebujenje je za marsikoga strašno: roke so okorne, misel topa; nekateri od njih zlezejo vase kot želva in se tolažijo z nekim razkošnim, zasnanim življenjem... životarijo brez zmisla...»

Molj je osupnil ob besedah moža, od katerega ne bi nikdar pričakoval tako resnega pojmovanja. Vseeno pa ga je neprijazno prekinil: «Toda, kaj je sploh zmisel življenja?»

«Zmisel... zmisel?» se je razgreval starinar, «zmisel je — delo.» Koj nato pa je, opazivši na učiteljevem obrazu razočaranje, nadaljeval: «Zmisel tiči v delu. Vem, da se ne znam točno izraziti, toda saj ne gre za besede. Povejte mi, ali niso pesniki vobče nesrečni ljudje, kakor se pravi?»

«Pravijo, da.»

«Ker samo tožijo po stvareh, ki jih ljudje volje dosežejo!»

«Ali mislite, da res tožijo po samo dosegljivih stvareh?»

«Vem, tudi vi, gospod Molj, se nanje ozirate kot na vodnike človeštva, pa ne uvidite, da so vse njihove pravljичno lepe besede le na poseben način izražen krik po ženski. V čem se torej razlikujejo od nas drugih? Le v tem, da so nezmožnejši uresničiti svoje želje. In tudi vas bi lahko smatral za pesnika...» in pri teh besedah se je starinar bližje pomaknil in mu počasi zlogoval:

«Tudi vi trpite zaradi ženske!»

Učitelj ni mogel prenesti bodečega pogleda. Če je mogel doslej le deloma pritrditi starinarjevemu modrovanju, je zdaj osupnil nad zagonetno-resnično ugotovitvijo njegovega stanja. V glavo mu je šinila skoro blazna misel: «Ali je morda ta človek tajnovidec?» In je skoro pritrdil tej misli ob naslednjih starčevih besedah, ki jih je ves začuden začul kot skozi neko kopreno:

«Vaša izvoljenka živi na deželi, kajne? Toda, tole vam svetujem, ker vas ljubim: uničite takoj vsako nadaljnjo misel nanjo! V pogubo vam bo!»

«Odkod ve to, odkod?» se je zvijal Molj pod Bergantovim smehljajem, ta pa je — kot da je uganil učiteljevo zadrego — mirno odgovoril:

«Vašo sedanjost berem iz oči, bodočnost pa iz roke...» S prstom mu je pokazal na dlani ženskomehke bele roke dve značilni črti, ki jih je tolmačil z neverjetno točnostjo.

Molj se je zamislil in odgovoril s trudnim glasom: «V pogubo mi bo, pravite?»

«Ali sem uganil, kaj?! Vidite, ko sem govoril z vami, sem opazoval vsako vašo nehoteno kretnjo, s katero ste se nevede razkrili. Sem pač trgovec in trgovski poklic me je temeljito naučil ostrega opazovanja in pazljivosti.»

«Zakaj da mi bo v pogubo?»

«Ne vznemirjajte se preveč zaradi tega. Bodi vam ta ljubezen v razvedrilo ali zabavo, toda nikar si ne grenite življenja zaradi podeželskega dekleta. Stanje take svojevrstne blaznosti izsrka človeku vse sile in mu omrači pogled po okolici. Tak zamaknjenec spregleda vsako nit, ki bi mu koristila pri spletnju njegove bodočnosti. Suženj je v oblasti izmišljenega bitja, ki mu je vzelo moč samoodločanja, suženj je lastne domišljije, ki mu prikazuje cilj vsega njegovega življenja v neki osebi, ki je v resnici le vsakdanje, povprečno bitje. In kadar mu ona z eno samo besedico stre vso leta in leta vzpenjajočo se stavbo smelih upov, se tak nesrečnik zave svoje popolne onemoglosti, brezpomembnosti in praznote. Glejte, ravno takega usodnega doživetja bi vas rad obvaroval, zakaj na tem ste, da žrtvujete vse še zdrave sile, ki spe v vas, bolestni prikazni.»

Dočim se je Bergant med tem pogovorom popolnoma iztreznil, je učitelja objemala naraščajoča omotica, ki jo je starinar koj opazil, ter sklenil, da ga popelje na svoj dom, da si «s črno kavo preženeta oblake».

Med potjo je starinar napeljal pogovor na politiko, da bi od tovariša odvrnil mučne misli, kar se mu je nekoliko tudi posrečilo, dasi je učitelj vpraševal in odgovarjal samogibno in včasih kot da je duševno odsoten.

Ko sta se ustavila pred visoko hišo na bregu kalne reke, je potisnil trgovec učitelja v vežo. Vstopila sta v nizko sobo, ki jo je starinar razsvetlil s petrolejko; prinesel je gostu kup starih knjig in se opravičil, češ, da gre pripravljat kavo.

Molj je komaj pričakal trenutka, da se nekoliko osamosvoji in s prav otroško radovednostjo je začel pregledovati razmetane knjige in folijante. Raztreseno je čital: Die Weltgeschichte... Catechismus ex decreto SS. Concilii tridentini... Der Alchimist... König Jerômes Carneval, Gesch. Roman... Die Heilkraft des Lichtes v. Manrano...

Postalo mu je neprijetno. Ozrl se je po skoro prazni sobi, ki je izdihavala tesnobo, slični, kot jo je občutil pred njenim stanovalcem. Sleherni predmet se mu je zazdel poenostavljen, slečen vsakega okraska, kjer bi se odpočilo oko in se naslajala domišljija, služeč le golemu smotru razumske uporabe. Celo te mrtve stvari: ta sobna oprava, svetiljka in gole stene so vplivale porazno na učitelja, ki se je pod vtisom tega večera začel gledati kakor iz daljne daljave, slabotnega, omahujočega romarja na zamračeni cesti. Ali že je čutil v sebi rast nekega novega človeka, do zdaj mu tujega, skoro odvratnega: neizprosnega računarja in spletalca drznih misli. Vedel je, da se nahaja v prehodnem stanju, da se levi in da je kakor brezčuten. Toda občutje odrevenelosti je bila le nujna posledica v boleznost stopnjevane tenkovestnosti. Čas je lil mimo njega kakor veletok mimo onesveščenca na bregu. Ni štel ne minut ne sekund, skoro odobrovoljen je začel iznova listati po knjigah.

Vstopil je starinar s čašama kave. Ko sta použila prvi požirek, mu je Molj občudujoče priznal njegovo vedoželjnost.

«O, to je še malenkost. Pečam se s še drugačnimi vedami. Neko iznajdbo snujem...»

«Iznajdbo? —»

«... nad katero so si že redki posebneži vseh dob zaman belili glave. Meni pa se bo posrečilo... izumiti — perpetuum mobile!»

In preden je mogel učitelj dojeti vso blazno ničemurnost tega človeka, mu je starinar naglo pokazal sveženj načrtov. «Dvajsetletno delo! Sicer se pa ne čudite, pridite rajši češče k meni, pa boste zvedeli še več. Vedite, da se mi, neznanci, bavimo z zasnovami, ki jih vi ostali zasmehujete, ali pa zanje niti ne veste!»

Molj se je zamislil: mož ima vsaj eno, dasi brezzmiselno, a zanj samega dragoceno oporišče — a jaz... jaz! In spomnil se je na bodočnost: jesen, sivina, praznosta... brez konca, brez konca...

Tedaj pa mu je pogled nehote ujel list, ki je zdrknil starinarju iz svežnja načrtov na tla. Soj luči je obsijal čudno risbo: mrtvaška glava, pod njo napis Allan & Co., na sredi ime: Heliogabal Vergerij.

«Kdo je to, kdo?!» je vprašal drhte in se nenadoma spomnil razgovora z Mirtičem o Allanovcih, o delavcu Vergeriju in svojega sklepa, da se jim pridruži.

«To — to —» se je starinar zmedel, «... igrača... risal sem za kratek čas... nič ni, nič.» In je list hitro zmečkal v svoj žep.

Molj pa ga je razmišljen pogledal in izrekel besede, da je trgovec ves prebledel.

«Gospod Bergant, ali je to morda znak one tajne uporniške družbe, ki se zbira pod okriljem Allan & Co.?»

«Kaj govorite . . . , ste zblazneli? Kakšna družba?» se je starinar zatajeval.

«Čemu ste se vendar tako prestrašili, saj ni nič hudega. Za to družbo vendar vem . . . »

«Vi veste za —?!»

«Vem in poleg mene še marsikdo drugih» se je začudil Molj, ki mu je bilo starinarjevo vedenje nepojmljivo.

«Vi veste . . . , vi?! Ste li morda — detektiv??»

Starinar je besno skočil k vratom in jih zaklenil. Zdaj se je Molj zresnil, kajti vprašal se je, ali nima opravka z blaznim človekom. Uvidel je, da je zanj edini izhod, če uporabi držno laž. Z izzivajočim nasmehom mu je zaklical: «Saj sem vendar duša te zarote!»

«Vi, Molj?! Ne, ne, vi me hočete pogubiti . . . »

«Jaz sem vendar vaš, gospod Bergant, pomirite se!»

«Vi ste eden izmed Allanovcev? . . . »

Molj je spoznal, da je skrajni čas, da zapusti ta zagometni kraj.

S silo je planil k vratom, jih odklenil in še preden ga je mogel prepadeni mož ustaviti, je že izginil v črni veži . . .

4.

Pet dni pozneje se je pri oskrbniku vile «Carmen» oglasil knjigovodja Mirtič. Kakor mimogrede in na videz brez posebnih namenov je vstopil v pritlično sobico, kjer se je Grom ravno mudil pri knjigovezniškem opraviilu. Po prvih uvodnih besedah je Mirtič prešel kar na glavno vprašanje:

«No, kdo bo zdaj vaš gospodar?»

«Meni ni nič znanega. Le toliko vem, da je vilo kupoval gospod Grozd. Toda škoda bi bilo, ako bi izgubil sedanjega gospodarja.»

«Ste lahko brez skrbi. Kaj pa stranke?»

«Veste, sodnik Kralj bi se rad priselil semkaj, pa bi morda tudi šlo, toda tale učitelj Molj . . . »

«Kako, kako?» se je Mirtič podvizal.

«Takole sem mislil, da bi učitelj ne potreboval dveh sob in kuhinje, dočim bi bilo novo stanovanje kot nalašč za mlada novoporočenca.»

«Učitelj Molj je torej v napoto, ne?»

«Meni je, da vam odkrito povem, zopern. Poglejte, gospod Mirtič, pozno v noč se vrača domov in neredko se proti jutranjim uram spomni na gosli in gode in gode, da se stranke venomer

pritožujejo. Napram vsem sostanovalcem je mrk, celo zadirljiv in nad mano se togoti ob vsaki priliki.»

Knjigovodji je igral na licih smeh, tolažeče je zaveznika potrepal po rami in ga opogumil: «Bodite brez skrbi, ne bo vas več dolgo vznemirjal, danes popoldne je prišla vila «Carmen» v last ravnatelja Grozda, ki vas prevzame v svojo službo. Tu pa vam prinašam pismo za učitelja Molja, v katerem mu novi lastnik odpoveduje stanovanje.»

Grom je bil ves zavzet nad temi novicami. Hlastno je vprašal blagovestnika:

«In nova stranka?»

«Omenili ste sodnika Kralja?»

«Da, da, gospod, in če mogoče... že pred meseci je zaprosil prejšnjega gospodarja...»

«Prav, vaš nasvet bom predlagal ravnatelju Grozdu. Upam, da se stvar ugodno reši. To pismo pa nemudoma oddajte učitelju.»

Po teh besedah se je knjigovodja poslovil od vzradoščenega oskrbnika, ki je kmalu za tem zavil kup novovezanih knjig, da jih ponese strankam in se med potjo oglasi tudi še pri Kraljevih, oziroma pri služkinji Katinki, ki jo je — priletni sladostrastnež — vsepovsod zalezoval.

Vse dni po onem dogodku je učitelj Molj blodil po mestu in okolici, ne da bi prišel do kakega sklepa. Negotovost in neodločnost sta mu ojačili nagnjenje do samotarstva in premišljevanja. Sile, ki jih je prej uporabljal za življenje v družbi, za izvrševanje svojega poklica, so zdaj, usmerjene v svet njegove notranjosti, povzročile skoro nenaden preokret. Vsi ljudje so se mu začeli dozdevati sovražni in tuji, most med njimi in njim se je zrušil. Zavedel se je osamljenosti in prevzemal ga je brezmejen strah pred živim in neživim vesoljstvom. Moral je najti neko oporišče. Napram sebi je postal bolestno strog. Vedno pogosteje se ga je pollašalo čuvstvo slabosti. Smatral se je za ničvredneža. Vse njegovo prejšnje življenje se mu je zdelo grešno, saj je bilo le stremljenje po telesni ugodnosti: po mirnem družinskem domu, po zadovoljstvu in blagostanju, po oddihu, izprehodih in razvedrilu, skratka po vsem, kar izpolnjuje želje dobrega zemljana. Zdaj ga je stresal grozljaj že ob sami misli, da je nekoč želel nekaj tako zemskega; kajti nestalnost, bežnost in minljivost vsakega hipa slasti ter odtod izvirajoče še strastnejše koprnenje, ki pa mu je povzročalo še bolj palečo bolest, so mu ponovno zastavile vprašanje po zmislu vsega, za katerim je prežala ogromna gora noči — smrt. Te stene pa njegov duh ni mogel podreti.

Pomagal si je z zapiski, ki so v njih začrtali križeve postaje svojega romanja Schopenhauer, Tolstoj, Buda, Krist. Ti so mu odgovarjali na vsa vprašanja tako preprosto, da se je začudil. Toda kmalu je spoznal, da so zanj njih zahteve skoro nemogoče.

V sebi je začutil dva človeka: prvi je bil blag, dober in voljan žrtvovati se vsega, drugi pa se je krčevito upiral zaslužnjenju in odpovedi, mu prepričevalno in omamljivo govoril o lepoti sveta, ga hip za hipom spominjal nekdanjih želja in mu slikal novo pot strašno in pogubno in ga v nekaterih trenutkih že čisto nadvladal. Toda spet se je zavedel svojega obupnega, bednega stanja in misel na samotarstvo se mu tedaj ni več zazdela tako tuja. Ta dvoboj se je posebno zadnje dni postopnjeval do takih strahot, da je telesno obnemogel. V lice prepal in bled, s tresočimi rokami in do skrajnosti razdražljiv, je ure in ure presedel v dimu cigaret, topo zroč skozi okno na jesenski park, ki ga je njegova domišljija pretvarjala v pravljico jaso v mesečini, nad katero so veli zlati zvoki trubadurske pesmi in oblivali temnolaso princeso pri gozdnem studentu. A že se je pokrajina preobličila v selski dvorec v zahajajočem solncu... na verandi sedi deklica s knjigo v roki in čita, poleg nje se igra mačica... s polj se vračajo kmetje v svoje tihe domove. — Ali pa je nenadoma zaslišal bučno godbo, ki je podžigala razvratni ples izgubljenih deklet in razplamtelih pohotnežev, ki so se potapljali v krvavo morje kričečih luči, rdečih zastorov in rož, vonjev in želja... In med njimi je žarela — ona, opojnejša od vseh teh nočnih kraljic...

Kakor omotičen se je voljno predajal valovitemu toku takih slik, dasi je vedel, da ga z njimi slepi izkušnjavec, ki se mu ni mogel več upirati. In tako je nekega popoldne spet odšel na stari grad, odkoder je pred nekaj dnevi zrl na mesto, ogrnjen v plašč zavojevalcev sveta, pregibajoč ustnice v še zadržanem oznanjevanju — zdaj pa mrk, utrujen, miren. Podoben je bil skesancu, ki prosi premagovalca odpuščanja, ker se je — slabotnež — drznil z njim boriti.

In ko se je spet ozrl v nebo, pod katero so spokorna drevesa molela svoje gole veje, in ko je z enim samim pogledom objel vso pokrajino do valovitega obzorja, je nenadoma vztrepetal.

V lice mu je šinil smehlaj, kot ga očitujejo sproščenci, ki so zapustili meniško celico. Po teh trenutkih zagonetne preroditve se je čutil čisto novega človeka, ki je vzhičeno vzklikal:

«O, da sem mogel biti tako bolan! Ono strašno samolastno mučenje je bilo le posledica razbolestenega živčevja.

Bog?

Boga ni! Čemu se slepiti kot otrok s pravljicami, ki so le samoprevara. Kakor je zakonito, da raste to drevje in se posuši, strohni, razpade, kakor je povsem ob sebi umevno, da sije solnce in ga pregrne noč — tako sem tudi jaz le telo ogromnega telesa — vesoljstva. V meni so iste snovi kot v zemlji, kot v solncu, kot v zvezdah, in podvržene so istim naravnim vplivom in izpremembam. Boga ni! ...»

In ko je izpregovoril zadnjo besedo, se je oddahnil, kot da se je prebudil iz mrzličnih sanj.

Razprožil je roke, kot da jih ponuja vsemu svetu v znak sprave in bratstva. Dočim se je še pred nekaj dnevi opotekal mimo ljudi kot izobčenec, je postal zdaj spet njih tovariš, sodelavec, kajti zdaj je bil prepričan, da je spas in zdravje le v delu, ki zahteva celega človeka in da le brezdelje rodi zastrupljajoče misli.

Svež se je vrnil na svoj dom. Na vratih je našel pismo, ki mu v temi ni mogel razbrati pisave. Šele pri luči je prečital, da mu novi gospodar, ravnatelj Grozd, odpoveduje stanovanje, ker ni pravočasno plačeval najemnine, vendar mu «iz obzirnosti» odpušča polovico dolga ter mu dovoljuje uporabo sobe še štiri najst dni.

Učitelja ni ta vest popolnoma nič potrla. Takoj se je spomnil svoje sestre in Logarjevih, pri katerih bi se nastanil za nekaj dni, medtem pa si poišče svoj novi delokrog z vstopom med — Allanovce. In bil je vesel in dobre volje, da je vse tako pametno zasnoval. «Novo življenje!» je vzklikal sam pri sebi in vse se mu je zdelo praznično in prerojeno. (Dalje prihodnjič.)

Ivan Zorec:

Ljubice tri.

(Iz najdenih starih papirjev.)

1. Ančka.

Ančka, najmlajša hči bogatega župana, je bila stara enajst, jaz, uboga para, pa dvanajst let. — Bila je «moja». — Že dobro leto poprej, ko sem ji povedal, da jo imam rad, sva se začela «meniti».

«Til!»

«Kaj?»

V srcu se mi je nekaj vzdignilo in mi je vzelo besedo. Na zadnje sem zahropel:

«Ali si moja?»

Miran Jarc:

Črni čarodeji.

(Nadaljevanje.)

Drugo poglavje.

I.

V lahnem vetriču se vsipajo listi na peščene stezice in zapuščene vrtno grede pred Logarjevim gradom. — V lahnem ritmu se vsipajo odsekani klavirski zvoki arije iz Mozartove «Čarobne piščali» na mračne misli sprehajajočega se postarnega gospoda, ki se od časa do časa ozre proti oknu v prvem nadstropju, odkoder je čuti godbo.

Skrivnostna otožnost veje iz mrke pokrajine. Z osamelostjo in vdanostjo je predahnjeno to domovanje, s tišino, da še mimo-idoči vsakokrat obmolcknejo in se zresne.

Stari Logar pa se je že davno odvadil smeha in šele ogovorjen se je razbesedil, toda vsakdo je pač moral spoznati, da se mož sili k dobri volji, da bi prekril težko skrivnost. Ali ga je strašil spomin na nenadno izgubo njegove že pred mnogimi leti umrle žene, ali ga je vznemirjala bodočnost njegove edine hčere Marije, ali pa mu ni dala miru misel, kaj bo nekoč s tem gradom, ki so v njem desetletja in desetletja gospodarili Logarjevi... saj bo prej ali slej stopil čez njegov prag tujec in bo podrl, kar so stvorila stoletja in ohranil le, kar bo prikladno računajočemu razumu. Tedaj bo ta pravljíčna stavba poenostavljena po mehanični nujnosti strojev, ki bodo rezno brneli svojo mrtvaško pesem preteklosti.

Ali ta vodopad bo še šumel kot nekoč, kot sedaj, svoj večni pripev človeku, ki bo namesto mene sklonjen poslušal njegovo bučanje, toda tudi ti, bodočnik, preideš kot je tvoj prednik in kot bo tvoj naslednik.

Taka misel je starega Logarja potolažila in spet se je ozrl proti gradu. Od tam pa so se vsipali lahni, odsekani akordi in ta godba je spominjala na menuet, ob čigar gracijoznem ritmu se pozibavajo in sklanjajo dvorjaniki, ki jim na uho že udarja daljno kipenje velepesmi: *Allons enfants...* toda menuet je le čarovitejši, uspavalnejši, saj je tem odličnikom poslednja tolažba na njihovi poti iz pravljíčnih palač v strahotno vsenočje.

Logarja pa je vedno ponavljajoča se melodija navdala s še večjo trpkostjo. Ali je ni že slišal takrat, ko je sedela pri klavirju še njegova žena.

«Gospodična Majda,» je zaklical, «igrajte z Marijo kaj drugega. Čemu že ves čas isto?»

«Ali, oče,» se je oglasil nežen, pritajen glas deklice, ki je stopila na balkon, «nama Mozart tako ugaja. Pridite gori!»

Logar pa je z izgovorom, da ima še opravkov po gospodarskih poslopih, odšel naprej po stezici.

«Majda, moj oče je spet tako potr!

«Ne, ne, Majda, čemu bi si prikrivala resnico. Tako strah me je... v teh jesenskih dneh in nočeh hodi po sobah duh moje matere. Ob vsakem zvoku, klicu, šelestu, dihu se spomnim njegovega žalostnega pogleda. Ah, tiste ure ne pozabim nikoli!... Bil je lep majski nedeljski popoldan in ona je pred povabljenimi družbo igrala prav to skladbo. Tedaj — nenadoma — se je onesvestila in kmalu zatem je ni bilo več... Zdravniki niso znali objasniti zagonetne smrti. In odkar je ni, je legel na nas jesenski mrak, ki ga ne more nihče pregnati...»

«Marija, ne misli na preteklost. Čemu? Živi sedanjosti, kot je tudi tvoja mati, kot mora vsakdo izmed nas. Tudi semkaj pride nekoč kraljevič kakor v pravljici in bo odrešil Trnjolčico in vdahnil gradu življenje...»

«Majda,» jo je Marija prekinila in se ozrla na črno razpelo na temnordeči steni, kjer je viselo mnogo starih družinskih slik, «kako da me vedno svariš pred mojo otožnostjo, ki mi je tako v uteho. Morda pa imam le jaz prav? Čemu naj iščem družbe, zabave, čemu naj hrepenim proč od tu, ko name ta tišina tako blagodejno vpliva! Ali ne vidiš, kako oživim v takih jesenskih mrakovih, ko prasketa v peči ogenj in skrivnostno osvetljuje stene, kot bi budil dobre duhove iz prekogrobnih krajev! Ne slišim tiktakajoče ure, ne vidim potemnevajočega se neba, ne slišim človeške govorice... Kot breztelesna prisluškujem neki notranji godbi, ki me pozibava v tako lepe sanje, da ne vem, ali so molitev odrešencev ali himne blaženih. In takrat, ko dobro vem, da je pri meni duh moje matere, si ničesar bolj ne želim kot smrti, da bi večno lahko poslušala tiste čarodejne zvoke... O, Majda, ti ne veš vsega tega, zato tako govoriš... Majda, še igraj, še igraj!»

«Marija, prišel bo moj brat Ivan in veselejša boš. Pripovedoval nama bo o lepih, daljnih stvareh, igrali bomo to in ono in tvoje mračne misli bodo prešle. Ali naj ga povabim?»

Ob Ivanovem imenu je Marija vzdrtela.

«Ivan pride? O, on je še edini poleg tebe, ki ga imam tako rada!»

Toda že je umolknila, kot da se je zgrozila pred tajno slutnjo, ki jo je boječe skrivala v svojem srcu. Tudi Majdi se ni nikoli docela razodela.

«Ah, igray, še igray...»

In Majda je spet igrala... Schumana, Berlioza, Chopina. Medtem je nastal večer, vrnil se je Logar, s katerim je učiteljica še nekaj časa govorila — tudi o Ivanu, ki ga je mož zelo čislal. Potem je Majda odšla v svojo sobo, Marija pa je še čitala dolgo v noč...

In tako je mineval dan za dnem, kot da bo to življenje trajalo večno. Od stene pa se je oglašalo tiktakanje ure... in Marija je te neizprosne udarce predobro čula. — —

Zbirali so se v črno oblačje, ki se je gostilo na obzorju njenih misli in slutenj.

Bodočnost... bodočnost... ne uidem ji!

In še v polsnu jo je begal divji ples slik... njene matere... samotnega gradu... tovarišic, s katerimi je živela v samostanski šoli tako srečna... in je videla Ivana, ki se ji je vedno pogosteje prikazoval podnevi in v sanjah, zdaj tih in dober, da bi se ga oklenila in bi ob njem izjokala poslednjo kapljo grenkobe, zdaj tuj in mračen, čudno, nepremično jo zroč, da se ga je prestrašila in se sredi noči prebudila vsa drhteča od neznane groze... pa so bile le sanje in v sobo je lila mesečina, ki je z godbenimi preprogami ometala tla in stene in sveto podobo na omarici, pred katero je gorela mirno utripajoča zelena lučica...

Ivan Molj ni na sestriino povabilo nič odgovoril. Marija si je očitala, da je morda ona vzrok njegovemu molku. Tudi se je spomnila marsikaterega večera, ko sta se mrka razšla, ker ga je njeno neprestano povečevanje samotarstva in brezvoljne vdanosti v bolešno razpoloženje razdražilo, da se je začel pretirano posmehovati njenemu svetožalju.

Zdaj si ga je spet želela, da bi ž njo poslušno kramljal o samih daljnih stvareh, ko so se stikale komaj njune misli, in sta skoro pozabljala, da sta človeka. Toda s strahom je že delj časa opazovala, da so Ivanovi pogledi presunljivi, skoro predrzni, da je zbegana pred njimi povešala oči. Ali pa se je je med pogovorom dotaknila njegova trepetajoča roka in so ji njegovi temni valujoči lasje oblili čelo.

Ivan je postal bolj molčeč, celo zamišljen. Tem ognjenejši pa je bil žar njegovih oči, ki ji je zameglil vid v pravljичnost večernih snov. In kakor omotična je podlegla njegovim nemim željam in ukazom, dokler ni iz njene podzavesti kriknila vest in kruto

raztrgala prosojen pajčolan, s katerim je mamljivec pregrnil njeno dušo. Nemir, ki je sledil temu spoznanju, se je dostopnjeval do take oblastnosti, da je sklenila izpregovoriti z Ivanom odločilno besedo. Namenoma, dasi z mučnim premagovanjem, se je prijatelju odtujevala, dokler je ni skrb za njegovo tiho trpljenje omečila. In spet je omahovala v še večjih dvomih in se zatekala v svojo sobico, da je ni nihče videl, tudi njena prijateljica ne, ki je vzrok njenega stanja pripisovala čisto drugim okoliščinam.

Ivan pa ji je spet pošiljal pisma... predahnjena z zvenenjem poduševljenih daljav, da so sličila pretihim molitvam, in ni vedela, ali je to ljubezen ali je opevanje duše, ki se je sprostila telesa.

In v duhu ga je bolno klicala, da bi se ga oklenila in ob njem izjokala poslednjo kapljo grenkobe. V sanjah pa so jo spet strašile njegove čudno vanjo strmeče oči...

Majda je opazala, da se prijateljica tudi njej odmika. Zgodilo se je celo, da je Marija celo popoldne izostala in ko se je šele na večer vrnila domov, je vsa vzhičena in zavzeta pripovedovala o svojem obisku pri kaki bolnici ali ubožni družini na vasi. Najrajša je pomagala in stregla ubogim. Ure in ure se je pogovarjala z njimi o trpljenju in bežnosti časa, o neprestanem nihanju večne tehtnice. Tedaj je valovalo v njej plameneče koprnenje: o, da bi bila tudi ona med njimi, mirno in vdano čakajoča, kdaj jo odvede bela žena v onostransko kraljestvo... Vsakomur bi razodela svojo radost, v svet bi zaklicala, kako bogata je te omotične notranje sreče. In zdelo se ji je, da je razpela iz sebe mavrico nadzemskih slutenj, ki je rastla preko obzorij in se s svojim vrhom izgubljala v pramodrine brezčasnosti in breztelesnosti.

Ivanova pisma pa so prihajala vedno poredkeje in tudi Mariji se je zdelo, da se njune molitve ponavljajo, da utrujajo.

Nekega dne pa je Majda presenečena čitala poročilo, da so brata odpustili iz službe. Ne dolgo za tem pa so Mariji vrnilo njeno Ivanu poslano pismo. Ali sploh več ne biva v mestu? Ali je odpotoval?

Dekleti sta osupli umolknili in se spogledali.

V tem hipu pa ju je priklicalo k oknu drdranje avtomobila, ki se je ustavil pri vhodu v grad.

Komaj sta še mogli uganiti, kdo bi bil, je že vstopil stari Logar in javil prišleca: «Marija, ravnatelj Grozd nas je obiskal.»

II.

Grozd je že prej parkrat obiskal Logarja, s katerim se je pogajal za nakup zemljišča, kjer bi postavil tovarno. Obubožani graščak, ki je bil za sedanjost komaj še spomin na neko pravljичno dobo, pa si je rad ali nerad poiskal dobrega kupca. Dasi je Grozd doslej z njim vedno govoril z viška in malodane omalovažujoče, je zdaj mladi ravnatelj kazal docela potrtn obraz in se z gospodarjem razgovarjal vedno bolj prijateljsko. Po večerji se je pogovor tako zavlekel, da je Logar povabil ravnatelja, naj ostane pri njih še čez noč. Ko sta že sklenila in podpisala kupčijo, je ravnatelj izrazil gostitelju in Mariji občudovanje nad večerom, ki ga je tu preživel, ter je še pristavil, da se mu že dolgo ni kak kraj tako priljubil in da so mu bile te ure najblažilnejši oddih pri njegovem napornem delovanju. Polagoma je pogovor postajal domačnejši in vse bolj prisrčen. Če sta prej občevala kupec in prodajalec, sta zdaj govorila — človeka, na katera je vplivala prisotnost tihe Marije.

«O, gospod Logar, tudi jaz nisem samo računar in stroj, tudi nad mano se včasih zgnetejo čudne misli, da ves zgrožen ob njih obnemim. Kaj vem, ali so to dnevi nekdanjega otroka v meni, ali so pa glasovi človeka prihodnosti, ki bo neusmiljeno stopil na naše mesto in nas sodil kot smo sodili mi svoje očete in oni svoje prednike. Verujte mi, gospodična, ko utihne besno vrenje dela, brnenje električnih zvoncev, telefona, pisalnih strojev... prometa sploh, rožljanje vseh teh verig, ki smo vanje vklenjeni mi, najbolj pomilovanja vredni sužnji, se neredko trpko zasmejem ob vprašanju, po čemu ta trud. In občutim ledeno praznoto. Morda se čudite? Toda dandanes jih je mnogo, ki bi vam isto potožili. To vprašanje preži od vsepovsod na človeka: iz knjige, z odra, iz pogovora! Zagonetna, strašna doba! Dozdeva se mi, da se kot deca igramo nad žrelom vulkana, ki bo vsak hip puhnil iz sebe vseuničujoč ognjen steber.

Dvomite nad mojo izpovedjo, gospodična? Ker kljub temu še bolj mrzlično delam, še hlastneje razpredam niti svojih osvojevalnih načrtov? Toda ni li ves naš napor samo obupno poizkušanje, rešiti se takih brezobzirno vrivajočih se misli? Šumenje, brnenje, drdranje in grmenje strojev nam služi v to, da prekričimo grozno tišino, ki zija v nas kot gluhi ocean...

Pa to usodno molčanje se veča, raste, se širi od človeka do človeka. Drug drugemu postajamo tujci. Med sabo občujemo le še strojno, govoriti pa se bojimo, ker bi se zgrozili pred škrtanjem

lastnih besed, ker bi se nam morda ob spoznanju izgubljene sreče zvrtele v glavi! Že zrak je težak od teh prežečih misli — ujed, ki se pretvarjajo celo v zvoke opernega orkestra ali v črkaste proge v knjigah. Ni izhoda več. Zdi se mi, da je to maščevanje. Čigavo? Morda onih tisočev, ki dvigajo proti nam pesti, češ, da jim pijemo življenje. In če greste po cestah, jih srečavate na vsak korak mrke in tihe, ne raztrgane in bose, temveč izbrano oblečene, mislil bi, da so se ti sinovi noči namenoma priborili do denarja, da bodo lažje zavladali nad nami... Morda pa je to le moja domneva, morda je le moja kri otrovana, ... kri mojega očeta, ki se je končal na begu iz Evrope... In če sem se namenil, da postavim v tem kraju svojo tovarno, ali nisem tudi jaz ubežnik? ...»

Marijo je ravnateljevo pripovedovanje tako prevzelo, da ga je sočutno poslušala in ga zahvalno pogledala, ko je umolknil. In glasno se je spomnila smrti svoje matere.

«Kako lepo ste govorili, gospod ravnatelj. Doslej mi je samo nekdo še slično govoril... brat moje prijateljice, učitelj Molj.»

Ravnatelj se je prisiljeno nasmehnil:

«Gospod Molj? On pač večkrat obišče svojo sestro?»

«Toda že ves mesec ni vednosti o njem. Ali je res, da so ga odpustili iz službe? Tudi v mestu menda več ne biva...»

Grozda je dekletovo vpraševanje spravilo v zelo mučno zadrego. Pomagal si je z lažjo, češ, da se zanj ni utegnil toliko zanimati.

Toda tenkočutno dekle je takoj opazilo neko zmedenost in prav sedaj se ji je ravnatelj zazdel tuj in zoprni, kakor so ji bili drugi, kot ji je bil on sam vedno...

Tudi ni spregledala drhtavice, ki je šinila po Grozdovem obrazu, in nikakor ni mogla v sebi premagati neubranosti, ki je sledila tem hipnim, navidez brezpomembnim odkritjem. Opazivša ravnateljevo zbežnost je povsem odkritosrčno pristavila:

«Želite k počitku, gospod ravnatelj? Trudni ste videti.»

«Nikakor, gospodična, le zagledal sem se v podobo vaše matere. Moj oče jo je poznal...»

Stari Logar je ob teh besedah oživel. Grozd pa je nadaljeval: «Spominjam se še neke pesmi, ki jo je napisala vaša mati. Oče mi je nekoč pravil o tem, celo s ponosom. On se je za take stvari precej zanimal. Ampak tistih par čudno glasečih se stihov pa le nisem pozabil:

Kadar si rokó podasta
 dva človeka v tihi noči,
 morda videc bi zagledal
 čudne znake na nebesih:
 premaknitev mnogih zvezd...

Marija je prebledela; le z veliko težavo se je obvladala in izkušala preusmeriti pogovor. Toda skoro zatem so se vsi trije dvignili k počitku.

Marija se je šele v svoji spalnici oddahnila. Zagonetne slutnje so jo plašile... Oni stih so ji grozeče zveneli v motnjavo razburjenih živcev, kajti vedela je, da jih je že čitala nekoč. Iz omara rice je vzela skrbno shranjeno že orumenelo knjižico — spomin na svojo mater. Tam je bila na zadnji strani tudi ta pesem.

Tisto noč ni Marija dolgo, dolgo zatisnila oči...

(Dalje prihodnjič.)

Dr. Joža Glonar:

Aškerc v Šmarju.

Kakor večina mladih kaplanov, je tudi Aškerc romal iz kraja v kraj, ne da bi se v katerem dalje mudil. Iz Podsrede na južnem Štajerskem je tako prišel v jeseni leta 1883.¹ za drugega kaplana v Šmarje pri Jelšah, kjer je ostal do leta 1887., ko je bil prestavljen k Sv. Lovrencu v Slovenskih goricah.² Razpoloženje, ki ga je navdajalo ob nastopu službe v Šmarju, je opisal v pismu Vatroslavu Holzu s sledečimi stavki: «Kraj je res lep! Vendar Ti moram takoj dostaviti jedno prozaično: kos te prirodne lepote bi rad dal za kos prihodkov! Družabnega življenja tukajšnjega še ne poznam veliko, ker ne zahajam med ljudi. Zaprl se bom čisto v svojo polževo hišo.»³ Enako občutje zveni tudi v «Jesenskih pesmih», ki jih je priobčil v «Ljubljanskem Zvonu» leta 1883., str. 673. Vendar pa Aškerc že po svoji naravi ni bil tak, da bi se bil lahko zaprl v «polževo hišo». Njegova lastna inicijativnost in razmere, ki so vladale takrat po naših spodnještajerskih trgih, so ga kmalu iztrgale nameravanemu samotarstvu. O tem nam poroča pismo, ki ga je pisal Vatroslavu

¹ Prim. «Slovan», 1912, str. 229, 270.

² «Slovan», 1912, str. 291.

³ «Slovan», 1912, str. 269.

Miran Jarc:

Črni čarodeji.

⟨Nadaljevanje.⟩

3.

Teden dni pozneje se je ravnatelj Grozd ozlovoljen vračal od oskrbnika Groma, ki mu je podrobno razkazal njegovo novo hišo in ga obvestil o strankah, ki jih je Grozd tudi posetil. Na svoje začudenje je moral od Kraljevih slišati pritožbe proti Gromu, češ, da se knjigovez napram njim nekorektno vede, ker mu je sodnik zagrozil, da ga naznani zaradi njegovega nasilnega zalezovanja služkinje Katinke.

Oskrbnik se je sicer ravnatelju na vse načine opravičeval, slednjič pa mu je izjavil, da mu ni toliko do službe in ga lahko odpusti, če hoče. Oskrbnik Grom je namreč zadnje dni prejel vesti, ki niso mogle biti za njegovega gospodarja ugodne in to je bilo tudi vzrok, da se je knjigovez tako osokolil.

Ravnatelja so te vesti mnogo bolj vznemirjale kot je pokazal, saj je sam najbolj vedel, da so utemeljene. Neka velika prekomorska družba, od katere je tako rekoč zaviselo njegovo podjetje, je postala insolventna in zdaj je ravnatelj samo premišljeval, kako bi se izmotal iz vse zadeve, vedoč, da bo prej ali slej odbila zadnja ura tudi njegovemu kraljevanju. Gotov pa si je bil, da je docela varen še nekaj mesecev. Tudi mu ni bilo nič kaj po volji, da se je njegov zaupnik, knjigovodja Mirtič, do njega precej izpremenil. Uvidel je, da ga bo prav težko še pridobil za kak načrt, dasi bi mu bil posebno zdaj zelo potreben.

«Kot bi moj zadnji obisk pri Logarjevih pomenil začetek mojih nesreč,» je pomislil in odtrgal vejico grmička na mestnem šetališču. «Toda gradu ne smem več izpustiti iz rok. Del zemljišča je itak že moj. Tovarna? Ali jo sploh postavim? Logar je že star, čigav bo grad? Posebno zdaj, ko se mi temelj tako rekoč maje, imam še vse tehtnejši vzrok, da se polastim Logarjevega posestva. Ali ni to pomembna zmaga, da se mi je Marija tako približala?»

Toda prav zdaj se je v ravnatelju zbudil neprijeten občutek, ki ga je navdajal drugega dne po odhodu iz grada. Takrat se je namreč zastidil pred seboj, ker se je prejšnji večer pod neodoljivim vplivom gospodične Marije tako neobičajno raznežil...

«Kako, da mi v bližini te tihe mladenke upade vsa moč in se mi zmede nit premišljenih načrtov? Kakor razgaljen sem se zdel pred njo, da mi je mogla razbrati najskritejšo misel in vsa samozavest podjetnika je splahnela v nič. Edino, s čimer sem se mogel

pred njo ponašati, je bilo prostodušno priznanje lastne slabosti in omahljivosti. Čudno, da sem si jo ravno s tem pridobil. Torej se v tem tihem dekletu skriva vladeželjna Kleopatra, ki čuti najvišjo slast ob slabičih ali vsaj ob tistih, ki se, čeprav silni, navidez uklanjajo...»

Ravnatelj se je tudi spomnil Ivana Molja.

«Kako je dekle vžžarelo ob njegovem imenu. To je moj najopasnejši tekmeč. Z njim, le z njim bo treba začeti neizprosen boj. Dekle ga ljubi. Morda si izgnanec celo domišlja, da bo kdaj zakraljeval na gradu? Lastnosti ima pač vse, da doseže mikavni prestol: sanjač, zamišljenec in spokornik je. In da se iznebim usodnega protivnika, moram uporabiti edino sredstvo: privzeti njegovo naravo, svojo pa obesiti nanj...»

Grozd se je domislil knjigovodje Mirtiča. Ta edini bi mu lahko pomagal. Takoj po kosilu je telefoniral ponj. Ko ga je ves nestrpen pričakal, je Mirtič vsa pojasnila stresel predenj tako navnodušno in naglo, da je ravnatelj komaj prikrival svoje razočaranje.

«Molj prav za prav še ni vstopil med Allanovce; bil sem povsem napačno obveščen. Pač pa privatno poučuje tuje jezike, da se za silo preživlja. Več mi o njem sploh ni znanega...»

«A torej v mestu biva še vedno? Tudi to mi zadošča.»

To zagotovilo pa ravnatelju vendarle ni zadoščalo. Nekaj dni pozneje pa mu je knjigovodja mimogrede in malovažno omenil, da je Molj prav za prav že pred tremi dnevi izginil neznano kam.

«Neznano kam?» je gospod Grozd osupnil in hotel še nekaj vprašati, a se je v hipu premislil, boječ se, da ne bi svojemu uradniku nehote razkril namena svojega poizvedovanja.

«Toda, pomislite, gospod ravnatelj!» je nadaljeval Mirtič zdaj živahno in skoro škodoželjno, «pravijo, da je bil Molj pri Allanovcih...»

«Torej vendar...»

«Da, in da je s tem v zvezi... neugodno stanje našega podjetja...»

Ravnatelj je pobledelel. V tem trenutku ga sploh ni toliko zanimal Molj, kakor pa dejstvo, da mu je lastni uradnik tako zmago-slavno zaklical bridko resnico v obraz.

Pa se je vseeno nasmehnil: «Eh, gospod Mirtič, govornice, govornice... brezpomemben človek.»

«Tudi jaz jim ne verjamem, gospod ravnatelj, toda škoda je le, da nimamo tega nevarnega človeka prav zdaj v pesti...»

Mirtič je dobro vedel, da bo s temi besedami še bolj oplašil ravnatelja, od katerega zdaj itak ni pričakoval posebne nagrade, saj je čisto določno videl bližajoči se polom.

Grozd je uganil škodoželjnost knjigovodje, tudi se je zavedal svojega mučnega položaja in nekake odvisnosti od pretkanega uradnika, da bi pa vsaj na videz ohranil svojo osebnost neomajano, je poudaril, da Mirtiča prav za prav ne potrebuje več: «... če je Molj izginil, je pač izginil. Bog z njim. Sam je uvidel, da mu v tem ozračju ni več mogoče živeti, nas pa je razbremenil mučne pozornosti. Hvala vam za novico, gospod Mirtič.»

Ko je knjigovodja, ki so se mu poslednje besede zdele edino plačilo za njegov trud, užaljen odšel, se je ravnatelj vsedel k pisalni mizi in poiskal pisemski papir. Zablisnila mu je bila namreč sijajna misel, ki jo je takoj uresničil.

Napisano pismo je ponovno ves vzradoščen prečital.

«... Z ozirom na Vaše vprašanje glede g. učitelja Ivana Molja Vam morem šele zdaj postreči z zanesljivim pojasnilom. Gospod učitelj je odpotoval iz mesta, ne da bi obvestil sploh koga o tej nameri ali o cilju svojega odpotovanja. Vzrok temu leži najbrže v njegovi razburljivosti, ki se je še stopnjevala, odkar so ga odslovili iz službe...»

Pristavil je tudi, da jih v kratkem poseti, da znova uredi vse potrebno zaradi zidanja tovarne.

Ko je Grozd pismo zapečatil, si je zadovoljno pomel roke nad dvojno zmago: da je tekmeца pri Logarjevih očrnil in si z navidezno uslugo olajšal dostop v grad.

«Toda, morda pa le biva Molj v mestu,» je začel preudarjati, upoštevajoč govorice glede Allanovcev...

Tedaj pa je hipoma vztrepetal kot omamljen od silnega doživljanja. Ves bled je jecljal:

«Zmagam, zmagam... ta načrt je peklenski...»

Plaho se je oziral krog sebe... ustrašil se je svojega lastnega obraza v zrcalu — Mefisto!

4.

Nedaleč od Logarjevega gradu je stala pod hribom kočja čevljarja Vehovca, ki je nezadovoljnim vaščanom vsak večer pri žganju oznanjal razvratne nauke in vesti o preteči prekuciji in jim obetal, da napoči zlata doba, ko si bodo vsi delili zaklade meščanov in vladajočih mogočnikov.

Nad vse je bil ponosen na svojega sina Andreja, ki je bil študiral v vseh mogočih šolah «in je zdaj v vrsti tistih, ki bodo

prinesli trpinom odrešitev». V resnici pa je bil Andrej izgubljen študent, kakor se pravi; vojni dogodki so ga prehiteli. Dve leti je preživel v ujetništvu; nato se je vrnil in je prav toliko časa obupaval po predavalnicah, nato pa zašel med nezadovoljneže. Zdaj je bil že dva dni doma, hodil je po gostilnah in pripravljala tla za setev svojih misli, pri čemer mu je uspešno služilo poznanje sveta in živahna domišljija, ne malo pa tudi zagrenjenost, ki jo je občutil do vseh čez noč obogatelih.

Nocoj se je v nizki čumnati vneto razgovarjal z — Ivanom Moljem, ki se je ob tej pozni uri odpravljala na grad (o čemer je že prej svojo sestro strogo zaupno pismeno obvestil).

«Ne razumem, čemu tudi nam tako skrivajo!» je nadaljeval Andrej, «ure in ure prepisujemo v tistih skladiščih neznane hieroglifne, popisane liste pobero, pred nas pa spet nakopičijo cele skladovnice novih papirjev. Veš, prav za prav sem že sit tega nezmislne delo, kajti tako vendar ne dosežemo do sodnega dne ničesar.»

«Potrpi,» mu je prigovarjal bivši učitelj, «to prepisovanje ima po mojem mnenju globlji pomen, ki se bo nama že še razodel. Kaj nisi opazil, da naju posebno čislajo, in kot mi je včeraj nekdo namignil, tudi zaupajo. To pisanje, ki mi, hvala Bogu, razpršuje vsako neprijetno misel na bodočnost, je vrhutega samo del našega delovanja.»

«Meriš, kajne, na sestanke (omenil je imena nekaterih odličnih pisateljev in politikov) z našimi voditelji?»

«Da.»

«Toda ti niso še prav nič poizkušali razširjati naše zahteve.»

«Bilo bi tudi zelo nespametno in prenaglano. Prepričal pa sem se, da zadnje dve leti — in prav toliko časa obstojajo tudi Allanovci — vsi ti bojevniki s peresom izdajajo knjige, ki so si v nekem oziru prav sorodne. Ali se nisi začudil nad posebnim poudarjanjem in oznanjevanjem nabožnega, sploh asketskega življenja?»

Andrej je začuden poslušal tolmačenje Molja, ki je mirno nadaljeval:

«Ali nisi opazil, da se tovrstne knjige neobičajno širijo po vseh državah, po vsej Evropi? Ali se nisi nikoli vprašal, če že ne po vzroku, pa po posledicah, ki jih morajo taki spisi izzvati. Pogledj današnjo mladino, ne tišto, ki le še premleva trhle misli svojih očetov, ali pa, ki izkuša spet razviti prapor nacijonalizma, temveč mladino, ki v resnici predstavlja pokolenje našega časa. Ta «deca» ni vdihavala samo zraka, temveč tudi kri, ki so jo

izparivale bojne poljane na vseh štirih straneh Evrope, ti «otroci» niso pozabili potresa, ki je zrušil nekaj prestolov in razmetal nebroj državnih mejnikov, ti «sinovi» so videli bežoče armade, požare predpisov in zakonov, ki jih je napisala človeška roka, potop vojaških in meščanskih generalov, ki so oznanjali laž in krivico s sabljo in peresom, ti «mladoletniki» so se učili plesa pri napadih na nož in se vlačugali s smrtjo.»

«Čemu mi govoriš o tem, ko sva sama isto doživela.»

«Sva, toda šele zadnja leta. Prej pa sva bila deležna istih brezskrbnih otroških in dijaških let, belega kruha, zlatega vina in čistega solnca, kot vsi ti živi mrtveci, naši očetje, ki so pozabili umreti s svojo dobo. Otroci od danes pa so se rodili ali zrasli ali razvili se v ovzdušju smodnika, solz, požarov, krvi, prekletstva, v dušo jim je vtisnjen neizbrisen pečat Kajna. In ti bodo prej ali slej znali govoriti. Vsi, ki vidijo količkaj čez plot povprečnega zemljana, ponavljajo in obnavljajo besede, ki so jih v davnih časih izrekli vztočni mučenci in zamaknjenci. Bodočnost je njihova, naša, najina, Andrej!»

«Toda asketsko življenje, ki ga oznanjajo? V tej dobi sem se naučil samo sovražiti do smrti.»

«S sovraštvom ne dosežeš dosti. Če se prenašlo spozabiš, te čuvarji reda še uklenejo.»

«Morda pa dosežeš kaj...»

«...z asketstvom? Da! S premišljenim, če hočeš s satanskim asketstvom dosežeš vse, vse!»

«Ivan, ne razumem te.»

«Kadar boš doživel še drugačen smrten ples kot je bil v Galiciji in Italiji, me boš razumel...» je Molj zamišljen odvrnil.

Tedaj ga je Andrej nenadoma vprašal:

«Torej... veruješ celó v Boga?!»

«Nekoč sem vanj celó veroval. Sedaj... sedaj ne verujem več vanj! Boga zame ni! — — Sploh se ne sprašujem po ničemer več. Zdaj samo delam, kakor ti, kakor Vergerij, kakor vsi naši pisarji in prepisovalci.»

Oba sta umolknila zamišljena. Stenska ura je odbila osem.

«Moram na grad. Hvala ti, Andrej, za ‚skrivališče‘. Jutri se spet vidiva v mestu.»

Andrej je še posvetil prijatelju, ki je naglo vtonil v oblačno zadnjo novembrsko noč.

Ivan Molj je skoro hitel, saj mu je bila pot skozi goščavo dobro znana. Domislil se je, da je komaj par mesecev poteklo,

odkar se je tod izprehajal z Marijo. Takrat ju je ogrinjalo zapadajoče poletno solnce s kopreno žarkov, v katero je bila zajeta neskončno nežna godba te samotne pokrajine, kot nalašč ustvarjene za pozorišče srednjeveških idil. Toda to ni bilo pred štirimi meseci, tudi ne pred letom, ne pred tisoč leti. Večnost je stala med takrat in zdaj kot donebesen mejnik, večnost duhovnega preroda.

In Molj si je z lahno grozo priklical v spomin podobo te deklice, o kateri je zdaj skoro z gotovostjo trdil, da ni duševno zdrava.

Vse jasnejše mu je postalo njeno prej tako zagonetno vedenje. Omotičnost, ki se ga je polasčala v njeni bližini, pač ni izvirala samo iz njene ženskosti, temveč spremljali so jo pripevi nevidnih strun. Ob njenih besedah, daljnih in pritajenih kot večer sam, je nejasno čul pluskotanje morja ob obrežja, poraščena s tropskimi rastlinami...

V trenutkih, ko ji je ves zavzet šepetal strastne izpovedi in jo kot brezumen objemal, je često prepaden obstrmel nad njeno angelsko vdanostjo in se strmeč zgrozeval nad opojnostjo njegovega mrtvega telesa, ki ga je tedaj duša kakor zapustila. Ali je bilo to bitje čudežno vtelešen angel ali pa sestra tolažnica — predpodoba žene, ki je ni rodila zemlja?

Ta zagonetna deklica je ostala hladna in brezbrizna v vsem, kar je ženski najusodnejše — v ljubezni. Toda v čudovitem žaru so ji vzbilestele oči, kadar sta se sklanjala nad brezdanjimi prepadi vsemirskih skrivnosti, kadar sta prisluškovala prihajanju noči, meneča, da zaslišita stopinje duhov.

A prav tedaj je v Ivanu še bolestneje zavpilo po njenem telesu in še obupneje je odmelno spoznanje: kako brezupno je moje koprnenje.

Stal je pred vtelešeno zagonetko dvojnosti človeške narave: telesa in duha.

Morda mu je tudi ona vzbudila rahlo speče skrite sile, ki so ga že v zgodnji mladosti vznemirjale in se včasih zgostile v grozo, ki se je ni mogel rešiti.

Gotovo pa mu je postala Marija usoda in poslej je šel mimo vsake druge ženske hladen in brezbrizen, in je vprav zato razvil v sebi zmožnosti, ki so jih v prejšnjih časih očitavali zaničevani posebnosti, naši prav tako zagonetni dobi pa so odgovarjale kot docela utemeljene.

Šele pred obokanimi glavnimi vrati spečega gradu se je Molj vprašal, čemu sploh prihaja buditi davnino. Okno v prvem nadstropju je bilo razsvetljeno. Vedel je, da deklici čujeta. V šipo je vrgel pesek in oprezno poklical Majdo.

Sestra mu je odprla. Povedala mu je, da Marija boleha ter ga nato peljala v hišo.

Ko je vstopil ves zdrav in močan, se je Marija zavzela: «Ivan! Ivan!», on pa ji je komaj — mimogrede — podal roko (vsaj njej se je tako zazdelo) in jima takoj začel vzhičeno govoriti o novem življenju; pri tem pa je previdno obšel sestrično vprašanje glede odpusta iz službe, češ, da je zdaj uradnik neke tvrdke, ki ga morda v kratkem za nekaj časa pošlje v tujino k podružnici... «Sicer pa ne omenita o tem nikomer, ker so mi neljuba povpraševanja po meni. Moj prihod je prav za prav slovo.»

«Pa vendar ne za dolgo!»

«O, seveda ne!» se je Molj prisiljeno zasmel in sestri še povedal svoj sedanji naslov, ako bi mu želela kaj važnega sporočiti.

Ko je Majda odšla pripraviti čaj, ga je Marija hipoma otožno vprašala: «Ivan, ali se nisi izpremenil?»

«Izpremenil?»

«Tako tuj si, kot da se nisva nikoli poznala!»

«Postal sem tak, kakor si želela!» ji je odvrnil s trpkostjo, da se je sam ustrašil svojih besed.

«Ivan, nič več mi nisi zvest. Trgovina te je izneverila meni.»

«Marija!» se je Ivan zavzel in se v tem trenutku razveselil: morda sem se pa le motil o njeni naravi. Dekle pa je trudno nadaljevalo:

«Nič več ni v tvojih očeh odseva onega daljnega... in zato tudi meni nisi več zvest...»

Te poslednje besede pa so ga spet potrdile v njegovem prejšnjem mnenju glede deklice, ki mu je očitala: «Ivan, bojim se zate. Po nevarnih potih hodiš. Kakor premišljen računar si, ki ne pozna več pravega življenja, življenja v sladkem pričakovanju smrti. Pusti službo, ki te bo zavedla v pomorska mesta. Bojim se ljudi, ki potujejo na morje...»

«Marija, kaj ti je vendar...»

«Ne hodi na morje, Ivan, tam so zlobni ljudje in tudi ti postaneš zloben...» je skoro kriknila in nenadoma brez moči omahnila vznak.

Čez par trenutkov pa se je že zavedla in bila mirna, kot da se ni nič zgodilo.

Ko pa se je Ivan sklonil nad njo in jo prijel za drhtečo roko, ga je skoro sovražno pogledala:

«Ivan, pusti me!» Nato pa je bolno zaihtela: «Ah, izgubila sem tebe, izgubila bom tudi očeta... kaj bo z menoj zapuščeno, osamelo... moj Bog... moj Bog!»

V tem pa je že vstopila Majda, ki jo je hitro pomirila, bratu pa namignila, naj je ne razburja.

«Marija, jutri ti bo odleglo. Danes ti ni dobro.»

Ko so si kmalu nato želeli lahko noč, je Marija segla Ivanu vdano v roko in ga ni izpustila iz oči.

Tisto noč je Ivan spoznal, da je zanj odslej vsak razgovor z Marijo nemogoč. Blagroval se je v svoji novi službi pri Allanovcih. V dnu duše pa je komaj zavestno čutil grozo osamelosti, ki jo je zaman izkušal uspravati. Vedel pa ni, ali je to kljujoče občutje strah pred neznano bodočnostjo ali pa boleost nad izgubljeno Marijo, ki mu je nekoč sproščala tako razkošne sanje o srečnem življenju... in najbrž je plakal po slednjem.

Drugo jutro pa je doživel Molj nekaj tako nepričakovanega in usodnega, česar se ne bi nikoli nadejal in kar ga je še dolgo razburjalo.

Ko se je namreč že zelo rano odpravil peš v mesto, je proti poldnevu prispel do križišča, odkoder zavije deželna cesta na glavno. V tistem hipu pa je mimo njega pridrdral avto — ravnatelj Grozd.

Bliskovito naglo se je spomnil, da ga je ta mogočnik odgnal s stanovanja, istočasno pa mu je oživel spomin na oni večer, ko ga je pri starem gradu zalotil knjigovodja Mirtič, ki ga je v pogovoru zavistno vprašal, kdaj spet pojde k Logarjevim. Vzporedno pa ga je pregrozilo hipno spoznanje: Grozd se pelje na grad... morda se je že večkrat... morda... morda... odtod Marijino nepojmljivo vedenje napram njemu...

Napadlo ga je — ljubosumje. Ozrl se je nazaj, kot bi hotel — pohiteti za avtomobilom, kar je zavzet opazil, da se je ustavil.

Molj je stal v par trenutkih pred ravnateljem, ki ga je s čudnim nasmehom in skrajno prijazno nagovoril: «Gospod učitelj Molj, saj je to prava pot na grad?!!» — Ko je Molj molče pritrdil, ga je ravnatelj vprašal z isto vljudnostjo:

«Kako pa kaj drugače? Nikjer vas ni videti.»

Molju se je zazdelo to vprašanje tako porogljivo, da je sovravno odvrnil:

«Gospod, mislim, da vas to prav malo zanima. Sicer pa vas o tem lahko pouče na gradu!»

Grozda je ta samozavesten odgovor skrajno osupnil. Brez besed se je nagnil k šoferju, ki je pognal motor v dir. Ravnatelj pa je jasno uvidel, da je to njegov najneizprosnejši nasprotnik, in zanašati se je smel na edino sredstvo — — (Dalje prih.)

geslo: varujmo se tujstva ne le v besedi, ampak tudi v duhu, vrnimo se k duši naroda, bodimo svoji.

Lansko leto so «Narodni Listy», pri katerih je bil Holeček dolga leta član redakcije, razpisali vprašanje: «Kaj se vam v republiki ne dopade?»... Holeček je odgovoril v smislu svojih idej in je napisal celo knjigo, polno lepih misli o naši dobi, o naši svobodi in naši razboljeni duši, ki ne najde miru sama v sebi.

Pri nezadovoljnosti, ki jo opažamo danes tudi po naši domovini, bi si lahko tudi mi stavili to vprašanje in zdi se mi, da bi iz Holečkovih knjig dobili nanj najboljši odgovor. Mesto da se vračamo vase in iščemo sreče v lastni duši, divjamo za svetom in smo nesrečni, ker pozabljamo na svoj poklic in na svojo dolžnost.

«Ljubezen in vest, v teh dveh besedah leži rešitev slovanskega vprašanja,» pravi Holeček. Ako ima slovanstvo svoj poklic v Evropi, je treba, da stopi najprej na to pot globokega spoznanja, kakor jo je hodil 50 let naš slovanski patrijarh — in našlo bo v sebi zaklade, ki bodo dokaz njegove lastne narodne modrosti in samostojne slovanske kulture.¹

Miran Jarc:

Črni čarodeji.

(Nadaljevanje.)

Tretje poglavje.

1.

V predmestju je Molja, ki je hitel po cesti, ne meneč se za okolico, nenadoma ustavil starinar Bergant. — «Dolgo se že nisva videla, gospod Molj. Ali ste vstali iz groba?» se je zasmeljal trgovec. — «Menda bo res,» se je nasmehnil Molj, «in zdaj se vračam v grobnico.» — Bergant, ki te prispodobe ni razumel, je dobrohotno pripomnil: «Gospod učitelj, zadnjič ste me res prestrašili, no, pa sem tudi zaslužil. Danes bi mi ne bilo več tesno pri srcu. Zdaj smo skoro že vsi v vaši družbi.»

Molj ga je začuden pogledal.

«He, gospod učitelj, dogodki se razvijajo z neverjetno naglico in ni čuda, da se tudi mi počasneži in oprezovalci preobražamo. — Ampak, ali res nič ne veste? Kje pa ste vendar tičali? Gospodje državni krmarji se odpravljajo na pot in za vsak slučaj je dobro, če smo zavarovani. Kaj res še nič ne veste?»

«Saj vidite, da sem bil odsoten.»

«Pa vsaj čitajte!»

¹ V zadnji številki se je v ta članek vrnil lapsus. Na str. 233., zgoraj, čitaj namesto: V «Dunajskih sonetih» itd. — V «Dunajskih elegijah» itd. (Op. ured.)

Pomolil mu je posebno izdajo dnevnika, kjer je Molj strme čital o uspelem atentatu na ministra *.

«Glejte, glejte! Redarstvo je takoj uvedlo najstrožjo preiskavo, v vzhodnih predmestjih so izbruhnili nemiri... v tovarnah stavkajo... Glejte, gospod Molj, ravno ob najusodnejšem času vas ni na svojem mestu. Pred dobro uro je tudi knjigovodja Mirtič vprašal po vas.»

«Knjigovodja Mirtič?!» se je nepopisno zavzel Molj.

«Da, srečal sem ga s knjigovezom Gromom.»

«Tadva?»

«Za vruga, danes se pa vsemu čudite. — Mirtič in Grom sta že pred nekaj dnevi pristopila k Allanovcem. To sta vam tičal! Do zadnjega sta bila še oba v Grozdovi službi, obenem pa pri vas — vi pa ne veste prav ničesar. Menda gre tudi Grozdu trda.»

«Grozd se je pravkar peljal z avtomobilom v Dol.»

«Torej duha nevarnost. Pa jim ne uide. Preveč grehov ima na vesti. Ljudje ga imajo dobro zapisanega.»

«Meni pa je vse to novo,» je pomislil Molj. Šele zdaj je spoznal, kako premeteno je bila zasnovana vsa zarota, saj še sam ni vedel za vse člane. Obenem pa ni mogel razumeti, kako je mogoče, da so včlanjeni tako koristolovski in nezanesljivi ljudje kakor Mirtič in Grom. In če so poleg njiju sprejeli celó več sličnih oseb? —

Toda starinar ga ni pustil premišljati. «Pojdiva v mesto. Ob tej važni uri ne smeva čakati, kot da nama vse skup nič ni mar.»

Hitela sta po najbližji ulici.

Komaj pa sta zavila na ** trg, so ju osupnili divji kriki, ki so pridušeno odmevali od visokih hiš. Nad vse razburljiv prizor se jima je nudil. Gruče delavcev, žena in otrok so v največjem nemiru bežale pred zasledujočimi vojaškimi oddelki. Divji tok je potegnil za sabo marsikaterega nedolžnega meščana in tudi Berganta in Molja je zagrabil val množice, ki jo je mahoma ustavil jez na nasprotnem uličnem prehodu stražečega vojaškega kordona. V tem hipu je nastal strašen vrtinec človeških teles, ki jih je združil čisto nagonski, vseobči strah.

Molj je v tem besnem vrvežu vpitja, plavajočih teles, žugajočih rok, plešočih nog ohranil še toliko prisotnosti, da se je nehote zasmel tem brezumnemu plesu — ne več ljudi — temveč lutk.

Lutke, lutke! — Postavim, onile odlični gospod, ki je pravkar tlesknil po tleh, je finančni svetnik, ki je bil očividno na poti iz urada, — tistile leteči klobuk najnovejše mode je še pravkar dičil ženo gimnazijskega ravnatelja, ki se je zdaj tako zaupno oklenila orjaškega težaka, ob katerem si je razbil ščipalnik razljučeno

kričeči gizdalin, ki je morda še pred pol ure priporočal v svoji prodajalni najizbranejše vrste dišav... Lutke, in z njimi vred jaz sam.

V prihodnjem trenutku je zmeda dosegla svoj višek. V navalu sta bila poteptana dva otroka, kar je povzročilo še večjo razljučenost žensk, da so zagnale besen vrišč psovk in kletvic na vojake, ki so jih razkačene tolpe izkušale potisniti nazaj. Tedaj pa so počili strelji. Zaman. Valujoča reka je butnila nazaj, nato pa se je razpenjena pognala proti namerjenim bajonetom. In počili so drugi, tretji strelji... zadeli so v živa telesa — — —

«Kri, kri!» je završalo. V hipu je zavladala strašna tišina, odrevenelost. — Nato pa je vse zadrvelo v neredu... iskalo izhoda in rešitve v hiše, ki so jih prestrašeni stanovalci zapirali, da se je vnel tu pa tam kar spopad za glavna vrata.

Molj se je nenadoma videl v neki prodajalni, kjer se je gnetlo vse polno preplašenih pribežnikov. Vsevprek so govorili, vpili in klicali prekletstvo morilcem.

Ta čas se je ulica izpraznila. Ostalo je le še nekaj straž, ki so mrko stopale gori in doli.

Kmalu zatem je bilo čuti vojaško godbo, ki je zmagoslavno prikoralala mimo. Ti zvoki koračnice so Molja premrazili do kosti: ali ni to izzivalen posmeh samodržcev, strašen porog propalih slabičev, ki so se rešili s pomočjo bajonetov?

Ljudje krog njega so od jeze škripali z zobmi... ženska je tesneje privila svojega otroka k sebi, kot bi mu hotela zaupati nalogo maščevanja za bodočnost.

Na nasprotnem oglu neke hiše se je ustavil mož z debelim zavojem. Na desko je prilepil velik lepak.

Molj je stopil na cesto in čital. Bil je razglas izjemnih varnostnih odredb.

Tedaj se je učitelj zdrznil: Bog vedi, kakšna usoda je doletela Allanovce. Kaj čaka njega samega? Najbrž so zarotniki izdani... V glavo mu je šinila rešilna misel, nenadoma se je odpravil proti starinarjevemu stanovanju.

2.

Starinarjeva žena je odvedla Molja v zadnjo sobo, odkoder je bilo čuti buren razgovor. Kako se je učitelj zavzel, ko mu je Bergant predstavil tovariša — Mirtiča in Groma. Čelo se mu je nagubalo in ostro je s pogledom ošinil knjigovodjo in oskrbnika, ki sta mu vzbudila jato temnih spominov. Toda v njegovo veliko začudenje sta mu oba kar najpristrčneje podala roke, ko da so si najvernejši prijatelji.

Ko je prisedel v bližino okna, odkoder je bil žalosten razgled na prazne ulice in tovarniške dimnike, ki so mrki in osamljeni zaman klicali delavcev — zaradi stavke so vsi obrati mirovali — je takoj opazil, da vlada med njim in njegovimi sosedi precej drugačno razmerje kot nekoč. To ni bil več oni oblastni oskrbnik, ki ga je tolikrat ponižal, pač pa je bil ubogi mož le še žalostna podoba klečeplazca, ki je izgubil svojega gospodarja in zdaj plašen begal, da bi našel v drugem zapovedniku nove opore, brez katere ne bi mogel živeti.

To ni bil več oni zviti knjigovodja, ki je menil, da se čez noč vsede v ravnateljev fotelj, ki mu za dosego tega cilja ni bilo nobeno sredstvo prepodlo. Le še gizdalinska obleka je spominjala na Mirtiča od prej. Toda nasprotje med njegovo ponosito zunanjostjo pa med notranjo revščino in obupanostjo je bilo tako kričeče, da je vzbujalo Molju posmeh in sočutje.

In ta zagonetni starinar, ki se je še pred nedavnim časom šopiril v vlogi duševnega detektiva in vedeževalca, ki se je omamljal ob namišljeni slavi bodočega izumitelja «večnega vrtilnika», je zdaj kazal tako prestrašen obraz kot oni večer, ko mu je zdrsnil na tla usodni listič.

«Siromaki,» je pomislil Molj in se delal še bolj brezskrbnega in lahkomišelnega, «kako slaboten sem bil takrat, ko sem se bal takih domišljavcev!»

«Gospod Molj, povejte, kaj se zgodi z nami?» je skoro milo zaprosil oskrbnik, «saj ste videli, kako žalostno se je končalo!»

«Kdo bi si mislil,» je segel v besedo knjigovodja z malo manj drhtečim glasom, «da bodo tako hitro zadušili ta protest. Pa ne samo to, ali že veste, da so se tekom dopoldneva izvršile aretacije najuglednejših oseb.»

«Kako da so sploh začeli s takšno akcijo, če niso že prej preizkusili varnosti tal,» je pripomnil starinar.

Vsi trije so umolknili. Vsakdo je hotel še vse več povedati, toda še neizgovorjene besede so se kakor iz bojazni poskrile, zato pa so glasno vpile in prosile oči, roke, kretnje, celo mrtva obleka.

Molj pa se je samo smehljaj. Kako oster je bil ta smehljaj! Odkod njegova ledena ravnodušnost napram tem vznemirljivim dejstvom, ki bi morala vendar tudi njega razburiti?

Z neverjetnim mirom si je zvil cigareto in puhnil nekaj svitkov dima pod strop. Nato je uprl svoj trdni pogled v oskrbnika Groma in dejal:

«Toda, gospod Grom, zakaj ste tudi vi tako prestrašeni? Saj se vam ne more zgoditi nič hudega, posebno zdaj ne, ko se je nakana Allanovcev žalostno izjalovila!»

«Nič hudega?» so vzkliknili skoro vsi trije hkratu, «— ali nismo tudi mi Allanovci — prav kakor vi?»

«Vi?!» se je Molj namenoma začudil. «Vi, ki ste bili vendar najvnetejsi zagovorniki in najzanesljivejši stebri denarnih mogotcev! Ali morda ne, Mirtič, ki si me nekoč tako očetovsko svaril pred to delavsko ‚krvoločno drhaljo‘, kot si označil Allanovce, ali ne vi, gospod Grom, ki ste mi neredko pokazali namišljeno moč oskrbnika, ali ne vi, dobri gospod Bergant, ki ste se tako prestrašili že samo imena te družbe?»

«O, vem,» je vzhičeno nadaljeval kakor neizprosen sodnik, «da ste v zadnjih dneh morali hote ali nehote videti zmagovito bodočnost naše misli, da ste vedno pogosteje slišali pokanje parketnih tal po odličnih stanovanjih, in zato ste — ‚za vsak slučaj‘ — le prišli malce pogledat k nam in se zapisali vragu. A, glejte, naš vrag je bil danes klaverno poražen!»

Mirtiča so besede tega človeka, s katerim se je še nedavno malone igral, ponižale v dno duše. Najtrpkejša užaljenost mu je izzvala poslednji obupni vzgon kljubovalnih sil in pikro je odgovoril:

«Ali pa ne veš, da si z nami vred padel tudi ti? Posebno še ti, ki si pri Allanovcih igral nekoliko važnejšo vlogo nego mi, ki smo se jim pridružili šele ob koncu.»

«Res je. Čudim se vaši drznosti; saj bi vendar bilo bolje za nas vse, če se prijateljsko pomenimo, kako bi se izvili iz tega ...» je spravljivo pripomnil oskrbnik.

Starinar pa je molčal in ugibal, odkod črpa Molj to samozavest in odločnost.

«Razumem vašo potrtoost, gospodje, toda pomisliti morate,» jim je odvrnil Molj kakor v uteho, «da prav za prav nikakor niste podlegli. Vzemimo, da vas v najslabšem slučaju odvedejo v preiskovalni zapor. Za Boga, ali je to poraz za vas? Menim, da take stvari še bolj utrdé človeka, ki véruje v svoje poslanstvo; podkrepé mu vero v moč njegovih misli, za katero bo z naslado žrtvoval nekaj tednov ali mesecev svoje osebne prostosti.»

«Za kakšno poslanstvo?» se je Mirtič razjezil.

«To ti je nerazumljivo?» je odvrnil Molj. «A povej mi, čemu si potem zapustil svojega ravnatelja Grozda in ga varal v svojih namenih?»

Mirtiča je zazeblo. Hipoma se je vprašal: ali morda ta človek ve za moje spletke z Grozdom? — Molj je zaman čakal odgovora; zato je nadaljeval:

«Jaz ne bi nikdar zapustil človeka, ki mi je bil opora in ki sem ga spoštoval in cenil!» Mirtič je bil popolnoma poražen.

«Toda čemu to govorjenje, ki nas samo razdvaja,» je oskrbnik ponovno miril, «ukrenimo rajši kaj...»

«Jaz na primer,» ga je Molj brezobzirno prekinil in se malo marno oziral zdaj skozi okno, zdaj na stene, zdaj na svojo cigareto, «sem pred par urami govoril z ravnateljem Grozdom, ki je zaradi mene velel ustaviti avtomobil in me prijazno nagovoril. Mož mi je zdaj zelo naklonjen.»

Mirtič in Grom sta obledela.

Knjigovodja se je v svoji razburjenosti prenaglil in zaklical:

«Ha, torej si se mu prodal! Seveda, zdaj razumem tvojo brezskrbnost in ravnodušnost.»

«Nikar, nikar tako vzhičenol!» se je pomuzal učitelj. «Kaj se tako razvemaš, ko še stavka nisem končal. Mož mi je zdaj zelo naklonjen, da, toda jaz ne potrebujem nikake milosti od nikogar! Če sem zdaj povsem miren, me ne zavidaj. Jaz ne sklepam kupčij, le prepričanje, da sem ostal zvest sebi v vsakem slučaju in da se zavedam, da mi te vere vase ne more omajati noben zunanji preobrat — to me napolnjuje z gotovostjo in — recimo — samozavestjo. To samozavest, gospodje, pa je rodilo trpljenje duše... trpljenje duše!» je ponovil z boleznim poudarkom in vsi trije so se mu zasmilili. V primeri s temi sužnji, ki so bili v sponah zdaj tega, zdaj onega gospodarja, se je zazdel sam sebi prebogat svobode in duševnega razmaha. — Dovolj so ponižani, dovolj razgaljeni pred mano, resnično so potrebni tolažbe, je pomislil. Nasvetoval jim je, naj se izognejo vsakemu stiku z Allanovci, uničijo vsak papir, ki bi jih utegnil izdati, ter jim zatrdil, da bo že sam poskrbel, da izginejo vsi podatki o tem, da so bili kdaj člani tega društva.

Tisti hip pa je vstopila v sobo Bergantova žena in vsa zasopla sporočila družbi najnovejšo vest, ki je vse kar najbolj osupnila.

«Pomislite, gospodje, pravkar sem zvedela, da se nemiri nadaljujejo tudi po drugih mestih. Vsi vlaki so ustavljeni, del vojaštva se je uprl, brzojavne zveze so prekinjene, na mnogih mestih so zarotniki razdrli progo in razstrelili mostove. V prestolici so se polastili vseh važnejših uradov...»

Mirtič in oskrbnik sta vztrepetala, nato pa oduševljeno vzkliknila: «Torej vendar, zdaj smo na krmilu! Ha, nič se nam ni bati

več!» Planila sta k Molju, ki je čudno razmišljen prikimaval starinarjevim besedam:

«Saj sem vedel, da zmagamo, čemu smo se tako vznemirjali.»

Tedaj pa je žena pokazala z roko proti oknu: «Poglejte, poglejte!»

Vsi so se ozrli v ono smer, odkoder je bilo čuti viharo prepevanje himne svobode in divje vrvenje. Zagledali so zmago slaven spreved pisanih množic, nad katerimi so vihrali prapori. V tem hipu so razvesili tudi iz tovarniškega poslopja rdečo zastavo. Spreved se je ustavil. Na balkon je stopil govornik, po čigar bojevitih kretnjah sodeč je petorica opazovalcev sklejala, da je govor — posameznih besed ni bilo mogoče razumeti — razpaljajoč in vzpodbujajoč k najrazvratnejšim dejanjem. Ne prestano je množica govornika oduševljeno prekinjala ter mu pritrjevala z gromovitimi kriki.

«Tja, tja!» je zaklical Mirtič in potegnil s seboj še ostale, ki so mu slepo sledili.

Vsakdo je imel občutek, da se je že davno otresel vseh osebnih misli in čuvstev. Neka skupna volja je združila vse te najrazličnejše značaje v eno samo bitje, ki ga je prevzela brezmejna, vseoduševljajoča misel: zdaj, zdaj se zgodi nekaj silnega, nekaj povsem novega, odrešilnega.

Hiteli so po razburkanih ulicah mimo divje križajočih se avtomobilov in vozov, mimo burno razpravljajočih gruč, mimo vojaških straž, ki so imele na puškah pripete rdeče trakove.

Vse mesto je bilo vzvalovano od neke vsegamogočne nove sile. — Hiteli so mimo izložb, nekoč razkošno opremljenih, zdaj pa je bil tlak posut s kosi razbitih šip in razmetanega blaga, ki ga pleneče tolpe niso mogle pobrati s seboj. Na hišnih vratih so bili nalepljeni letaki z okorno risanimi vešali, pod njimi pa so stala imena znanih veljakov. Zopet drugod so bila vsa okna zakrita z železnimi zastori, da bi človek menil, da so ondotni prebivalci ali zbežali ali pa jih je odvedla maščevalna množica. Dogajali pa so se tudi zabavni prizori. Tako je neki pomočnik splezal na tablo trafike in jo na vso moč rval, da bi jo snel in vrgel na tla. Radosti pijana množica mu je burno ploskala in ga podžigala s plohami smeha. Slednjič se je pomočnik zavihtel za drog, dokler nista oba treščila na tla.

Kavarne in gostilne so bile vse zasedene od samih novih gostov. Vsepovsod je odmevalo petje, smeh in kričanje...

Ali pa je iz kake stranske ulice privriskala množica ljudstva, ki je omamljena od zmage in vina tirala s seboj svojo žrtev —

bogvedi kje ugrabljenega, nedolžnega, trepetajočega meščana, nad katerim so izkričali svoj srd.

Oskrbnik, starinar in knjigovodja so se pridružili novemu dotoku, ki se je valil pred tovarno — začasnim sedežem nove vlade. Molj ni hotel z njimi. Vsi ti prizori so se mu — navzlic svoji grozi in divjosti — zdeli smešni, dasi je bil ta smeh porojen iz neskončne žalosti.

«Farsa, farsa,» je pomislil Molj, «če so se mi nekoč zdeli oni hinavski čuvarji reda in zakonov, oni brezsrčni varuhi lažnive in krivične duševne dediščine — lutke, so prav take ali pa še siromašnejše lutke ti razdirači in prekucuhi, ki hočejo odrešiti svet s kričanjem, razbijanjem in telesnim nasiljem. Nadomeste se le osebe, živjenje pa se bo še nadalje odigravalo pod praporom povprečnosti. Niti za korak se niso miselno pomaknili naprej. To naj bi bil oni zgodovinski uspeh, na katerega so se Allanovci pripravljali s tako skrivnostnimi zasnovami? Ne, ni mogoče! Ali so nas vse okanili, ali pa... Kdo je sploh povzročil te dogodke?»

Mučna negotovost ga je dovedla do sklepa: «Tako j v pisarno Allanovcev!», dasi bi se veliko rajši podal domov, da bi se odpočil od tega opijanjajočega mrzličnega vrveža. Ne meneč se za okolico, je hitel preko trgov, cestnih križišč in uličnih prehodov ter slednjič zagledal pred sabo ogromno poslopje, na katerem so se zlatile ponosne črke: Allan & Co....

Toda kako se je zavzel, ko je namesto pričakovanega navala in prometa opazil, da je prostor pred palačo docela prazen in zapuščen. Glavna vrata in okna so bila zastrta z železnimi ploščami — nikjer znaka, da bi sploh kdo tu bival. Še bolj pa se je začudil in celo prestrašil, ko je videl nekaj šip pobitih in po tlaku kupe popisanega papirja.

«Torej so prekucuhi tudi tu vršili svoje delo. Vstaja sploh — ni delo — Allanovcev?»

Polastil se ga je občutek strašne nejasnosti. Kot izgubljenec se je razgledoval in stopal ob poslopju gori in doli, da bi srečal koga.

A slišal je le odmev svojih korakov, videl le zapuščeno palačo, nad katero je viselo mrzlo decembrsko nebo — ogromna prišpoda osamelosti in brezčutnosti.

Ko je tako postaval, se je tiho in nenadoma izluščil izza zidu neznanec, ki ga je prav gotovo že dalj časa opazoval, ker se je Molju približal z odločnimi koraki. Molj se ga je silno oveselil, dasi ga ni poznal — upal je, da mu on razodene to zagonetko.

Neznanec mu je pogledal ostro v oči, potem pa mu zaupno šepnil: «Saj ste vi gospod Molj?» Ko je učitelj pritrdil, mu je

tujec izročil pismo in pristavil: «Zelo važno in nujno! Že prej sem vas iskal na stanovanju. S tem listom se zglasite.»

Po teh tajinstvenih besedah se je neznanec prav tako naglo umaknil, Molj pa je ves zavzet in obenem vzradoščen takoj prestrgal ovojo in prečital naslednje vrstice:

Brezpogojno se zglasite danes ob petih. Poslopje
Allan & Co., II. nadstropje, soba 8. Vhod pri malih
stranskih vratih. Rubin.

«Rubin!» je vzkliknil Molj, «to je torej tajni glavar naše družbe!» (Dalje prihodnjič.)

Književna poročila.

Jurčičevih zbranih spisov III. zvezek: Kloštarski žolnir. Deseti brat. Uredil dr. Ivan Prijatelj. V Ljubljani 1922. Tiskovna zadruga. Str. XLII + 434.

Slovstven dogodek je vsak nov zvezek Jurčičevih Zbranih spisov, ki jih urejuje vseučiliški profesor dr. Ivan Prijatelj. Izmed dosedanjih je zbudil največjo pozornost ta, tretji. Iz vsake vrstice obširnega, 42 strani obsegajočega «urednikovega uvoda» ter iz podrobnih njegovih «opomb», ki jih je nad eno polo drobnega tiska, odseva nele strokovnjaška temeljitost, ki odgovarja njegovemu poklicu, ampak očitna ljubezen do snovi in do pisatelja samega; zato vabijo znanstvena razmotrivanja dr. Prijateljeva tudi nestrokovnjaškega pa mislečega bralca, takega, ki ga oživlja nagon, da «svojega» Jurčiča nele čita, ponovno čita, ampak ob njem in v njem študira, preudarja ter si ne samo teši srce, ampak tudi bodri um in spoznanje.

«Svojega» Jurčiča, tako smo zapisali. V prvem in drugem desetletju našega stoletja se je Jurčič v našem obligatnem slovstvu moral umakniti v ozadje; v burnem pa tudi bujnem razmahu naše «moderne» dvajsetega stoletja javno zanj ni bilo mesta. «Tretje in četrtošolci srednjih šol ga naj bero,» to mnenje se je udomačilo; primerilo se mi je pred desetimi leti, da se je četrtošolec obregnil, ko sem mu ponudil za čtivo Jurčiča: naša najmlajša mladina je bila orientirana po horizontu «Nine» in «Bele krizanteme». Pa le na zunaj. Na tihem so mnogi, baš množica, brali Jurčiča; govorili o njem in njegovem pisateljskem daru kajpada niso. Ni bilo moderno. S tisto priročno, lepo, preprosto izdajo Narodne tiskarne, dokaj tudi z Govekarjevo dramtizacijo, naposled z izdajo «Desetega brata» pri Mohorjevi družbi, je umetniška zavest, tudi ne zavest, našega naroda sprejela Jurčiča v svoje nedrije tako intimno, kakor nobenega drugega pisatelja. Brhka svežost in čistoča našega jezika, ki se z njo, se mi zdi, ne more meriti noben drug moderni jezik, svežost, ki se ne dá sprhniti po nobenem umetničenju, je učinek Jurčičevega čtiva. Mislim, da nisem ravnal napačno, ko sem pred leti nasvetoval Hrvatom, naj čitajo Jurčiča, ako se nameravajo upoznati z našim jezikom, in takisto napolnil inorodce, ki so se že tekom svetovne vojne začeli zanimati za naš narod, da so pričeli z Jurčičem.

Ko je bil Jurčič v Narodni tiskarni razprodan in so postale tiste temno rdeče knjige redkost, se je bilo bati, da izgubi naš narod pisatelja, ki je bil

Il m'a raconté son histoire,
Sa misère, son purgatoire.
Père ni mère il n'a connu;
Il ne sait où va son pied nu,
Ni d'où, nu-pieds, il est venu.

Une âme est en lui qu'il ignore,
Une âme innombrable et sonore;
Il la traîne par l'univers;
Elle est la chanson des blés verts
Et le rugissement des mers.

(A. Le Braz: *Chanson du vent qui vente.*)

Pravil mi zgodbo je svojih zmot,
revščino svojo, svoj križev pot.
Očeta, matere ne pozna,
ne vé, kam bosonog vihra,
odkod prišel je bos, ne zna.

Lastna duša mu je neznana,
brezštevilna je in ubrana,
po vesoljstvu žene ga;
pesem je žita zelenega
in rjoenje je morja.

(*Pesem vihrajočega vetra.*)

V vetru tulijo duše utopljenih mornarjev, vsa hiša ječi, vrata škripljejo, a vdove je strah:

Il vente, il vente! Sur leurs corps
De chair vivante,
Les caresses des baisers morts
Courrent en frisson d'épouvante.

Oh, le vent, le lourd vent d'hiver
Tout chargé d'âmes!...
Ceux qui se sont noyés en mer
Ne laissent plus dormir leurs femmes.

(A. Le Braz: *Les hantises.*)

Vihar vihra! Njih telesa
iz živega mesa
božanje mrtvih poljubov
spreletava v grozi.

Oh, veter, težki zimski veter,
prepoln duš!...
Oni, ki so se vtopili v morju,
ne dajo več spati svojim ženam.

(*Mora.*)

(Dalje prihodnjič.)

Miran Jarc:

Črni čarodeji.

(Nadaljevanje.)

Po dopoldanskem srečanju z Moljem, je dal ravnatelj Grozd avto kmalu ustaviti. Po drugi cesti se je vrnil v mesto. In šele proti večeru se je spet odpeljal na grad. Logar ga je takoj povedel k Mariji, ki je sedela v naslanjaču pri oknu in zrla na valovito pokrajino, ki so jo začele beliti prve snežinke. Neko omotično občutje je prevzemalo deklico, bodisi, da je motrila ples belih zvezdic, ali pa brezvoljno poslušala uspavajoče pripovedovanje vsevednega in prijetnega gosta, ki je umel dražiti njeno domišljijo z eksotičnimi bajkami in doživljaji in čaral pred njo daljne pokrajine tihih otokov s pravljničnim rastlinstvom, godbene noči s toplo žarečimi velikimi zvezdami, brezmejna morja, preko katerih drsi bolešno prepevanje mornarjev na samotno bežeči jadrnici... in zategla pesem ugaša v brezprostorju, potoneva v veličastno molčanje obzorij, kot da se preliva s svitom južnih zvezd v skrivnostno kadilo, ki ga pošiljajo milijoni človeških src v božanske višine obupnega koprnenja...

— Tako lepo celo Ivan ni govoril, se je Marija na tihem zavzela in pomislila, ali je res, da se je tako izgubil?... Grozd ji

je namreč povedal, da je Ivan član zarotnikov, ki so izzvali vstajo, da bi upropastili sedanji družabni red. Ravnatelj je presenetljivo spretno razpredel niti svojega načrta. Ko se je docela nepričakovano zvečer pripeljal na grad, je staremu graščaku takoj v kričečih in strašnih barvah naslikal položaj v mestu ter ga kot dobrega znanca naprosil, naj mu dovoli zavetišče za nekaj dni, «dokler se vihar ne poleže in da se nesrečni ravnatelj izogne podivjanosti plenečih tolp, ki razsajajo po mestu».

Kajpada ga je dobri Logar takoj z veseljem povabil. Ravnatelj je to priliko takoj uporabil, da je v obširno pripovedovanje «krvavih dogodkov» vpletel tudi Ivana Molja, ki ga je seveda — posebno napram Mariji in učiteljici — pomiloval, «da je sicer tako dostojni človek mogel pasti tako nizko... Nesrečnik, nesrečnik!»

Dekleti sta se zgrozili. — In tako se je Grozd že docela udomačil na gradu. Njegovemu bistremu očesu tudi ni ostala neopažena neobičajna prijaznost, ki mu jo je izkazoval stari Logar. Tudi je uganil graščakov račun: ta ravnatelj bi bil najvrednejši njegov naslednik in tudi pri Mariji bo našel odmeva, saj mu hči ne prikriva svojega nagnjenja...

Marijino stanje pa se je od ure do ure slabšalo. Niti v sanjah bi ji ne prišlo na misel, v kaki zvezi je prav za prav ravnateljjev prihod na grad. Polaščala se je je duševna trudnost... In ne prestano se ji je prikazoval trpeči obraz Ivanov, ki se je potapljaj in spet vzdigoval iz penečega se valovja fantastičnih podob.

3.

Ob določeni uri se je Ivan Molj, ki je ves čas presedel v bližnji kavarni, odpravil spet k Allanu & Co. in res našel omejnjeni dohod. Sel ga je odvedel v drugo nadstropje in mu pokazal iskano sobo. V tej čakalnici je bilo zbranih že mnogo gospodov, ki jih je Molj le navidezno poznal kot uradnike tega podjetja. Pogovarjali so se o docela brezpomembnih stvareh, kot da jim zdaleka niso mar dogodki v mestu. Šele ko so zagledali Molja, so se začudeni ozrli. On pa se je sklonil k sosedu in ga vprašal po Rubinu.

«Seveda ga ne poznate,» se je mož nasmehnil, «tudi mi ne. Šele včeraj je menda dospel v naše mesto.»

Koj zatem je vstopil v sobo sluga in prosil gospoda Molja, «naj mu sledi».

Ko je stopal Molj po električno razsvetljenem razkošnem hodniku, ga je mučila drhtavica, ki je ni mogel ovladati. Zdelo se mu

je, da je zdaj popolnoma predan tajni sili nekega nepoznanega človeka, ki ima z njim izvestne namene. Šele zdaj se je, dasi nejasno, zavedal svojega usodnega koraka, ki ga je storil s pristopom med te zagonetnike. Sluga mu je odprl visoka vrata, za katerimi je bilo treba še odgrniti težko baržunasto zaveso.

Molj se je videl v izbranem salonu v zelenem svitu, ki je lil od skupine žarnic, umetniško izdelanih v obliki rož, pritrjenih na marmornatem stebričku. Sobo so prevejali omotični vonji čudovitih cvetlic v japonskih vazah, ki so bile razpostavljene v umetnem neredu po mahagonijevih mizicah.

Za pisalnikom, zastrtem pri oknu s široko modro zaveso, je sedel gospod srednjih let z gostimi črnimi lasmi in prav tako brado. Iz oči mu je sijal prodiren, pa nenavadno miren pogled. Vsa njegova postava je izražala odličnost in dostojanstvo.

Molj se mu je približal s komaj slišnimi koraki po mehkih modrih preprogah ter se mu predstavil. Rubin mu je velel sestiti in izvlekel iz predala sveženj listov, po katerih je začel naglo iskati.

Molj se možu ni upal pogledati v oči: Ko ga je tako videl med najrazličnejšimi električnimi pripravami, odkoder so vodila gosta žarkovja žic v drugo sobo in v tem prostoru z obilico razkošnih predmetov in slik, ki bi vsekakor bolj pristojale damskemu salonu, se ni mogel ubraniti tesnobe, ki je vela od skrivnostnega predsednika. Obenem pa se je neprestano izpraševal: «Ali že nisem nekoč videl tega obraza? Prav teh oči? ...» Toda zaman se je izkušal spominjati.

Nestrpno je čakal, kdaj in kako ga tujec nagovori.

Tedaj pa je Rubin vprl svoj pogled v Molja in ga vprašal spet po imenu ter mu čital iz lista razna vprašanja in odgovore — nekak obris Moljevega življenja, kot ga je moral vsak član sestaviti.

«Torej,» je Rubin začel z nenaravno temnim glasom, «kot vidim, ste vi svojo srečo že poizkusili na vseučilišču kot medicinec, nadaljevali potem svoje tozadevne vežbe na bojišču in v ujetništvu in se nato dve leti ukvarjali s poučevanjem dece. Potem ste se zatekli k nam. Zanimivo! Povod? Kakor mi je sicer vaše osebno življenje neznano, stavim, da se nisem zmotil, če trdim, da ste gotovo mnogo razmišljali o zmislu življenja, čigar nezmislne udarce ste prebridko čutili na lastni koži, tem bolj, čim vneteje ste izkušali doseči ravnovesje med sabo in današnjo človeško družbo. Tudi vas je moral osupniti vedno bolj padajoči ugled kulturnih vrednot in nevzdržno, da ne rečem obupno stanje

duševnih borcev za človeštvo. Včlanili ste se pri nas kot stotine drugih in požrtvovalno ste pisali in prepisovali kopice listin v tuji pisavi. Toda skrbne oči preglednikov so vidеле v vas nadarjenega človeka s posebnimi zmožnostmi, ki jim dolgujete zahvalo, da smo vas zdaj odlikovali — z onimi tovariši vred, ki ste jih pravkar videli v čakalnici — s povabilom k udeležbi današnjega odločilnega sestanka v glavni dvorani. V vas zaupam in tudi vi se zavežite, da ostanete še nadalje v vsakem oziru neomajno in zvesto naš pristaš!»

Molj je vstal in svečano obljubil, da bo vztrajal do konca. Segla sta si v roke.

«Da, vztrajati treba do konca... v tem duhovnem boju,» je posebno poudaril Rubin, «kajti s takimi sredstvi, kot oni na ulici, mi ne delujemo!»

Molj je osupnil: torej vendarle niso današnji dogodki v zvezi z Rubinovim nastopom?

Rubin pa je nadaljeval: «Morda me še ne razumete docela, toda pri seji, ki se začne vsak čas, boste zvedeli podrobnosti. Za zdaj sva končala. Počakajte spet v čakalnici, dokler vas ne pokličejo v dvorano. Tačas pa si ogledjte tole knjižico.»

Zagonetni predsednik je Molju ponovno segel v roko ter mu izročil v dar v srnje usnje vezano knjigo «Pajčolan boginje Maje».

Molj se je vrnil v čakalnico, sedel k mizici in začel ogledovati razpravo, ki mu je budila silno zanimanje.

Opisane so bile različne vaje, ki pospešujejo razvoj domišljije. Tako n. pr. se je bilo treba uriti v predstavljanju kovinskega novca v vsej podrobnosti in si predočevati njegovo rast do plošče z večkilometrskim premerom. Sledili so slični poizkusi s predočevanjem cvetlic, dreves, ki so ti morala v domišljiji zrasti v nadnaravno višino. Nad vse presenetljivi so bili vzgledi z barvami. Tako so bile opisane vaje v zamikanju v rdečo, žolto, zeleno ali modro solnčno svetlobo, ki naj bi izzvala celo temu odgovarjajoč telesni občutek. Na poslednjih straneh je našel Molj celo slučaje, ko je mogel «učenec» samo ob pogledu na fiziognomijo kakega Napoleona, Bismarcka, Rockefellerja... sam občutiti v sebi sile, ki so jih izražali ti redki zemljani.

Strme je odložil Molj knjigo, ki mu je izzvala najdrznejše zamisli ter mu razkrila veličasten pogled v življenje. Zazdelo se mu je, da je našel ključ, ki mu odpre sleherna vrata na poti v blestečo bodočnost. — —

Medtem pa so se v čakalnici že zopet vsi zbrali in električni zvonec je rezko zabrněl.

Vstopili so v blestečo dvorano. Ko so posedli po klopeh v polkrogu, je vstopil na oder — Rubin. Nekaj trenutkov jih je pozorno motril, kot da hoče vsakega posebej prepojit z omotičnimi žarki svojih pogledov, nato pa je začel s posebno mirnim, nizkim glasom, ki ga je stopnjema ojačeval in dvigal, dokler niso njegove besede odmevale po dvorani ukazovalno kot ognjeni meči in se neizprosno sekale v dušo slehernega poslušalca.

«... Gospodje, ali ste sploh vedeli, kako je vaše opravilo in kako važnega pomena so spisi, nad katerimi ste se morda že nejevoljni sklanjali ure in ure, dan za dnem? Morda ste nekateri celo ugibali, da služi skrivnostna pisava za dopisovanje med zarotniškimi krožki in družbami, ki delujejo po vseh mestih naše države. Niste se motili. Res je: pisava je imela namen prekriti vsebino, kajti glavna naša naloga je bila, ohraniti vsak naš ukrep tajen. Domišljija vam je morda celo odgonetala prikrito vsebino in menili ste razbrati ukaze za napade na predstavnike današnjega trinoškega vladnega sistema. Toda, dragi, bili ste v usodni zmotil! Kajti vnovič si zapomnite, da mi ne delujemo z bombami, bodali, puškami in topovi! To slabotno orožje radi prepuščamo vsem onim, ki se še niso dvignili nad stopnjo živalskega življenja, ki še niso v sebi razkrili in doživeli duha, njega brezmejno vsevlast in vsemoč. Mi ne trepečemo pred nasiljem vojaštva in se ga tudi sami ne poslužujemo, kajti z nami so v zvezi vse druge velesile, o katerih se niti najdrznejšemu današnjemu anarhistu ne sanja. Zavrgli smo vse strupene pline, smodnik, dinamit in ekrazit so le otročja igrača v primeri z našim strašnim razstrelilnim sredstvom, ki ne uničuje samo teles, temveč — duha! In to sredstvo, moji zvesti, je — misel. To je misel, ki jo je rodila nadčloveška volja in ima moč, da se uresniči v vsej vseobsežnosti, da bi pred posledicami vztrepetal celo najrazvratnejši fantast. Toda, začudeni mi boste zdaj očitali: v kakem nesoglasju pa so moje besede z današnjimi dogodki, ki so bili izraz nasilja in razpaljenih strasti, da ste se nehote vprašali, ali so morda novi «rešitelji» kaj boljši od odstavljenih gospodarjev? Nič niso boljši, kajti vse njihovo divjanje izvira iz slabosti in strahu. Človek moči ravna povsem drugače: miren je, celo smehlja se, pri tem pa nasprotnika neusmiljeno zgrabi in vrže v ječo, ne njegovega telesa, temveč njegovega duha. Ali ste si že pozorno ogledali v zrcalu svoj duhovni obraz, da boste mogli razumeti moje besede? Ste že izpili čašo trpljenja do dna in kljub temu ohranili še nasmeh in ubranost?

Vedite, da so današnji dogodki v prav rahli zvezi z delovanjem tako zvanih Allanovcev. Kolikor vem, so te povzročili docela drugi zarotniki, ki spadajo po načinu svojega delovanja še v srednji vek. Da pa smo zadnje dni včlanili toliko morda nezanesljivih koristolovskih oseb, ter se zdi, da je ta, do zdaj uspešna vstaja delo naših, vam moram pojasniti dejstva, ki vas bodo neobičajno presenetila. Spomnite se, kako ste prepisovali one zagonetne listine. Za to opravilo je vsakdo prejemal visoko plačilo. Vidite, naša prva dolžnost je, da zagotovimo svojim zvestim čisto neodvisen obstoj. Toda vse vaše dosedanje delo je bila le — krinka, ki smo jo morali rabiti za tem uspešnejše delovanje, da uresničimo prej ali slej resnični duhovni preobrat, ki nam omogoči, da se polastimo vseh panog kulture in razvijemo vsepovsod svoj prapor.

Veste, kaj je vsebina onih tajnih spisov? Nič drugega kakor — nedolžna berila! Da, razumem, čudite se. Glejte, lahko bi se namreč zgodilo, da bi prejšnji mogotci — zdaj ni več te nevarnosti — pri nas uvedli preiskavo, ki smo jo celo želeli. V tem slučaju bi bili člani obvarovani vsakih posledic, saj so njih vpisi uničeni. Policija bi torej dobila v roke le spise, ki smo jim nalašč privedjali ključ. In mislite si njih razočaranje, ko bi razkrili namesto namišljenih, državi nevarnih dopisov — nedolžna berila! Toda še vseeno bi lahko sumničili, da se za tem skriva še kaj opasnejšega. Ali mi smo tudi v tem oziru zavarovani: raztrosimo govornice in uprizorimo celo navidezno izdajstvo, češ: to nezmislno početje je povzročil neki pustolovski ameriški milijonar, ki je na ta način omogočil zaslužek več sto revežem, sebi pa izvirno veselje. Skratka, vedite, da je bilo vse vaše dosedanje opravilo zgolj pretveza, ki se je bomo po potrebi morda še nadalje posluževali. Toda naša zarota obstoja vse drugod. Omenil sem že, da gre za duhovno nadvlado in če dosežemo to, nam bo vse ostalo navrženo.

Prilično vem, koga imam pred sabo in tudi da je vsakdo izmed vas posegel z mislijo vsaj nekoliko globlje kot vsi oni povprečniki, ki hodijo samo po zemlji. Toda nam ni še dovolj, da verujemo v bivanje duha in v njegovo vseoblast, mi moramo sami v sebi razviti zmožnosti, s katerimi hočemo pritegniti nase vse tajne sile vsemira. Premagati moramo sebe in združiti misli v eno samo: z neizprosno logiko razuma in neodoljivo voljo moramo vsiliti nasprotniku svoje zahteve. Ta naš nasprotnik je prav za prav slaboten, ker sploh ne ve za to čarodejno sredstvo in zato nam je zmaga zagotovljena. Vsakdo mora brezpogojno ...»

V tem hipu pa je govornika prekinil naglo vstopivši sluga, ki je javil, da ga nujno kličejo k telefonu. Med poslušalci je nastala napetost. Ko je Rubin odšel, so se vsi pritajeno razgovarjali; vtis njegovega govora se je čital z obrazov...

Čez par minut se je Rubin vrnil. Okrog ust mu je igral lahen nasmeh. Vsi so slutili, da jim razodene nekaj nad vse važnega. On pa je mirno kot prej stopil na svoj prostor in hitro nadaljeval:

«Za sedaj vam bodo zadoščale knjižice, ki sem vam jih razdal. Vsak teden se sestanemo na določenem kraju, da se pogovorimo o uspehih. Omenim le še, da imamo brate po vsej Evropi, ki so še z nami vred pripravljali na gigantski boj v bodočnosti. Zdaj naj zaključim, kajti pravkar sem pri telefonu izvedel od osrednjega odbora, da se je vladinovem posrečila protirevolucija in v najkrajšem času zasedejo naše mesto ojačene vojaške čete!»

Med poslušalci je zašumel nemir.

«Gospodje, to je vendar za nas brez pomena; kajti naše delo se odigrava v skrivnostnem carstvu duš. Mirno se razidite in pripravljajte se varno in tiho po smernicah, ki sem jih vam dal. Bodite brez skrbi: nikogar izmed vas ne pozabim! Ostanite zvesti, neomajni in neizprosni!»

Vsakemu posebej je podal roko. Zamišljeni so zapustili dvorano. Par minut kasneje se je Rubin z vsemi važnimi listinami odpeljal v avtomobilu neznano kam...

Molj je še pravočasno dospel do svojega stanovanja, kajti prav tedaj je začul vojaške signale. —

Po izpraznjenih ulicah so odmevali težki koraki pehote. Nad mestom je bilo proglašeno obsedno stanje. —

4.

Utrujen od prekipevajočih dogodkov se je vsedel Molj v star naslanjač nasproti ogledalu. Skoro prestrašil se je svojega obraza. Po vsem telesu ga je mrazilo in oledenele roke je topo položil na kolena ter se naslonil nazaj, izkušajoč zatreti v sebi prav vsako misel, da bi se docela umiril. Toda čim bolj se je zdel telesno onemogel, tem bolj je vrel v njegovi duši tok premišljanj in ugibanj.

«Ali sem zbolel?» se je vznemiril.

«Kam me zavede to življenje? Ali nisem zmirom nesrečnejši suženj nekega krutega gospodarja, ki mu sploh imena ne vem? Morda je moja bodočnost še sijajna in bleščeča, morda pa me neso noge v vedno hitrejšem diru v strašen prepad. Allanovci... vstaja... Rubin... zagonetna posvetovalnica... Kot mora so

legale nanj te slike in zazdelo se mu je, da tava v strašni temi izgubljen, osamel in preganjan. Noč pa je vse gostejša, vse mrzlejša in vsaka stvar izžareva grozo, ki mu ustavlja korak in mu oklepa roke z nevidnimi verigami; vse telo mu dreveni, okame-neva in le strah, strah pred vsem veseljstvom, pred samim seboj, je še edini izraz življenja v njem.

Pa se je zganil in se začuden ozrl, kot da se je prebudil iz mrzličnega polsna. Spet je ugledal v zrcalu svoj molčeči obraz, ki ga je barvala luč z mrtvaško bledoto in stopnjevala grozničav soj široko razprtih oči...

«To sem jaz? ...» je osupnil, «ali ni to tujec, ki me sovraži, zalezuje, straši? Ah, blaznost! Ali sem bolan, da se me polašča taka bojzljivost? To je vendar Ivan, oni dobri, zaupljivi Ivan!»

Zrcalni obraz se je trudno nasmehnil, kot da sam ne veruje Ivanovim besedam. Tedaj pa se je Molj spomnil davne podobe. Svojega stalnega, a že pozabljenega pripeva neskončne uspavanke: selski dvorec v zahajajočem solncu... na verandi sedi deklica s knjigo v roki in čita... poleg nje se igra mačica...

«Marija! Marija! Ti, nedosežna boginja pokoja in tihe sreče! V tvojem zavetju pošumevajo stoletna drevesa in od gozdov plove vsepozabljenje. Molči pokrajina v solncu in mesečini, ne bije ura, na duri ne trka nemirni, nočni potnik... le uspavajoč pogovor, le molitev dveh duš se glasi v tišino brezčasja in brezprostorja. Vsaka ptica zloznanilka obnemore na begu do tvojega domovanja in tvoja misel se pri tem izpremeni v struno, ki podrhteva ob dihih nezemskih pokrajin! Marija, tolažnica mojega blodečega duha, kam se je zagledala tvoja duša? Kdo je oni zli duh, ki je zdaljšal razdaljo med nama v število dolgih, dolgih let?»

«Dolgih, dolgih let?» In Molj se je domislil, da je preteklo komaj dvanajst ur, odkar se je poslovil od nje. Tedaj pa se je tudi spomnil včerajšnjega mračnega večera, Marijine boleznosti in — današnjega srečanja z Grozdom.

Groz!

V domišljiji je nenadoma zrastel pred njim v nadnaravno postavo, v vtelešeno sovražnost življenja samega.

«Kot izgubljeni sin blodim v tujini in neznani ljudje mi s svojimi razodetji kot z opijem uspavajo vest, ki me kliče: vrni se, vrni se nazaj! Na moji domačiji pa bo zakraljeval ravnatelj Grozd... na vrtove mojih davnih sanj bo stopil brezobzirno... iz sten tihe grajske sobe še niso izdehteli dihi mojih besed, a že jih bo prekril izliv vsiljivčeve volje. — Peljal se je v avtomobilu, ponosen, drzen, kakor da je zanj že pripravljena svatba. Jaz pa,

ki sem sin onih gozdov, poljan in parkov, sem odhajal samotni kakor deseti brat in ponižno sem se moral kraj ceste umakniti visokemu gospodu...

Zakaj... zakaj...?

Ker je on ravnatelj, ker grabijo njegove misli in roke po zlatu, ker se jaz potikam po odljudenih cestah in se shajam z ljudmi, ki morajo nositi krinko in se pogovarjati za zaklenjenimi vrati. Kdo je oni odločevalec usode, ki je meni odmeril nestalnost, revščino in mi kot v zasmeh navrgel živo srce, trepetajoče in razpaljajoče se že ob soju pravljličnih sanj — njemu pa je nasul moči, bogastva in mu dodal še kamenito srce, ki oživi šele v požaru najviharnejšega življenja.»

Tako se je izpraševal Ivan Molj, zagonetni zrcalni obraz pa mu je očitajoče odgovarjal:

«Kdo je bil tisti, ki so ga odslovili iz službe, ker ni poznal reda in točnosti, ker je rajši prisluškoval žvrgolenju jutranjih ptic, pogovarjanju dreves, smehljanju potočka... kdo je bil tisti, ki je z željami in mislimi obsegel vso nebesno oblo, posmehoval pa se je onim «sužnjem», ki so vse dni in noči kopali zlato rudo dela? Kdo je bil tisti, ki se je umaknil iz vrst delavcev in prepustil svoje mesto drugemu? Ti, Ivan Molj — ti sam, sam si oni sovražnik, ki si odločuješ neznano usodo. Sebe obtožuj in obsojaj!»

Molj pa mu je razljučen odgovarjal:

«Ali nisem stal tudi jaz v vrsti delavcev in umaknil sem se šele, ko sem uvidel, da se mi življenje navzlic mojim naporom roga? Grozdu pa se je samo zahotelo lepega gradu in Marije...»

Obraz mu je odvrnil:

«Ali ti je tako točno znan namen ravnateljčevga prihoda na grad — in če tudi, ali si gotov njegovega uspeha? Toda, kaj veš, ali je namen tvojega življenja postati Logarjev naslednik? Moj dragi, pomen življenja je prezagoneten, da bi mogel osebno srečo, ki jo najčešče zahteva naše samoljubje, istovetiti s pravim namenom, ki se posamezniku morda šele pozno razkrije. Kar si zadnje čase doživel ob Mariji, ti vendar dovolj jasno govori, da je tvoja trdovratna zahteva po uresničenju neke navidezne sreče le usodna samoprevara, ki ti slepi pogled za nove možnosti udejstvovanja. Dokler ostaneš suženj lastne domišljije, boš nezmožen za najmanjši korak, ki bi te privedel na novo pot...»

«Molči, molči, izkušnjavec,» je zaklical Molj, a se skoro prestrašil svojega lastnega glasu, ki mu ni nihče odgovoril. —

V sobo se je od vseh strani plazil mráz...

«Kaj je to, da se razgovarjam s samim seboj?» je zavpil in naglo vstal, kot da se hoče umakniti neizprosnemu sodniku v ogledalu.

Na mizi je zagledal knjigo, ki mu jo je podaril Rubin. Polastilo se ga je vedro čuvstvo in zaupanje. Začudil se je obupanosti in duševni onemoglosti, ki se ga je ravnokar lotevala, obenem pa se je domislil, da mu utegne ta «poklic» koristiti tudi pri prenovitvi človeka v njem, ki bo z okrepljeno voljo in močjo uničeval vse protisile.

Sedel je k mizi in odprl knjigo. Toda komaj je prelistal nekaj strani, je spet nestrpen vstal in začel hoditi po sobi. Ponovno se je spomnil Marije.

«Morda pa sem vendar preveč črnogled,» se je tolažil. «S svojim vihravim obnašanjem sem dekleta odbil od sebe, toda mar mi ni mogoče vprav po sedanji poti doseči ravnovesja, ki mi bo razbistrilo bodoči položaj? In če me Marija vidi prerujenega...»

Toda tem mislim se je slednjič le nasmehnil: «Kako otroške načrte zamišljam.»

V duhu je videl včerajšnji prizor na gradu, ki mu je vendar dovolj jasno govoril, kako sanjsko in nezdravo je njegovo hrepenenje.

«Toda čemu, čemu mi ni mogoče umoriti teh pekočih želja?! Kaj si mi ti, dekle, da vstaja tvoja podoba kot tajnostni privid na obzorju, ki ga žarko razsvetljujejo krvavi plameni vsečloveškega trpljenja! V teh trenutkih, ko bi moral trepetati za usodo tisočih bratov in sestra, ki obupno trgajo strašne verige telesne in duševne zaslužjenosti, ko je vsakdo prenehal biti poedinec in se je misel, čuvstvo, glas slehernika prilagodil vseobčemu zboru prosečih, jokajočih, vpijočih, zdaj se prav tako kot iz družbe izobčeni izgubljenec lovim za prikaznijo, iztezajoč roke po njej, daljni, daljni, nedosežni! Ali je ona sploh zemsko bitje, ali ni morda zagonetna vtelesitev višjega miru in ubranosti, spomin na blaženost, ki sem jo doživljal kot otrok, ali pa slutnja, ki jo uresničeno skrivajo neznani vekovi prihodnosti, svet brezčasnosti in pokoja, ki za njim koprnimo zemljani — sužnji viharnega bega skozi vsemir doživljajev...»

Ali spet se mu je porogal ravnatelj Grozd in misli so se razvile v obratnem loku nazaj. Vse njegovo premišljevanje se mu je zazdelo bolešno iskano in «izumetničeno».

«Marija je ženska kot njene sovrstnice, le njena občutljivost ji vdaja neki poseben videz. Toda kakor je ljubila pogovore z menoj, tako ji bo zdaj dobrodošel ravnatelj Grozd, ki me v

marsičem preseza: spoštovan, odličen gospod je. — Moje hrepenenje se koncem koncev prav nič ne razlikuje od — želja, ki se zbude vetrnjaku ob prvi natararici, le da se jaz ogrinjam v razkošne halje najzamotanejšega modrovanja. Ali nisem le igračka docela nagonskih sil, ki se pri meni, človeku, pač javljajo v vse varljivejši obliki kot pri — živali...»

Tedaj pa je Molja mahoma prekinilo trkanje. Komaj se je okrenil k vratom, že je vstopil — orožnik.

Vljudno mu je izjavil, naj mu po višjem ukazu sledi.

«To je Grozdovo delo!» se je Molj zgrozil in stisnil zobe.

Nekaj trenutkov kesneje je izpred stanovanja oddrdral avto z aretiranim Moljem. (Konec prihodnjič.)

Li-Tai-Pe-Mirko Pretnar:

Slutnje.

Murva z listjem se je že odela;
 kje si, zemlja, svoje cvetje vzela?
 «Nikdar več se moj gospod ne vrne,
 prej objamejo me sence črne.»
 Pomladanski vetrič skozi zastor diše:
 «Kam z boljó bi?» dekle v solzah vzdise.

Književna poročila.

Jurčičevih zbranih spisov III. zvezek: Kloštarski žolnir. Deseti brat. (Konec.)

V literarnem uvodu razpravlja prof. dr. Prijatelj z njemu lastno akribijo o spočetku, zasnovi in slovstveni osebnosti obeh Jurčičevih spisov. Z zanimanjem in s pritrjevanjem sledimo njegovim izvajanjem, ki že kot taka svedoča o pomembnosti obeh spisov. To seveda ne izključuje, da bi tu in tam ne bili drugačnega mnenja. Ne morem na primer pritrjati urednikovemu očitku (str. VIII), da je največja psihološka hiba v «Kloštarskem žolnirju» utopitev patra Avguščina, češ, docela neverjetno je, da bi se vsled ran oslabljeni inženir šel voziti s čolnom (nekam pedantičen se nam zdi urednikov argumentum ad hominem: «Naravno bi bilo, da bi čim prej izkušal priti domov v posteljo!»), in takisto neverjetno, da hoče prior stopiti v čoln k inženirju, dasi ga pozna kot strastnega nasprotnika. — Po mojem mnenju je i prvo i drugo dovolj utemeljeno. Baš telesne rane, ki so ga le trenutno omamile, so vnele v inženirju vso strast, in vroča kri mu je tem bolj zavrela, ker je bil prepričan, da zdaj pozna pravega povzročitelja. Ta strastni in romantični junak, ki ga od te strani ostro riše urednik na str. VI., naj bi šel zdaj, ko v njem vse vre, domov v posteljo? Kako mu je pač vzklopela strast in se mu je napela vsaka mišica ter so se mu potrojile moči, ko je nepričakovano pred seboj zagledal

Morgane, in okolica od Landrelleca do Keraliësa je večkrat opisana v njegovih drugih delih. Keraliës je vas, ki jo je ovekovečil njegov prvi roman *Le Crucifié de Keraliës*. (Konec prihodnjič.)

Miran Jarc:

Črni čarodeji.

(Konec.)

Četrto poglavje.

1.

Moljevo aretacijo je v resnici povzročil ravnatelj Grozd, ki je že pred par dnevi opozoril policijsko ravnateljstvo nanj. Toda popolnoma krivo bi bilo smatrati Grozdov čin za izraz njegove neomajne moči. Njegovo notranje stanje je bilo vse prej kot zdravo in uravnovešeno. Tudi on se je začel nenavadno izpreminjati pod vplivom Marije in grajskega okolja. S strahom je vedno jasneje opažal, da je v primeri s to mladenko jako neznamen človek, ki mu ni niti njegovo preišljeno kretanje pripomoglo do veljave. Nehote se ga je češče in češče pollaščala plahost — pred kom?

Resnico o Moljevi usodi je Marija sprejela docela ravnodušno. Ravnatelj jo je o tem obvestil šele dva tedna po onem dogodku. Grozd se je skrajno začudil njeni hladnokrvnosti: «Ali je res čisto pozabila na svojega nekdanjega prijatelja?»

Tega odkritja bi bil ravnatelj zelo vesel, če ne bi opazil, da postaja dekle tudi napram njemu hladno in molčeče, da, celo tudi napram svojemu očetu in Majdi... Postala je skrajno razdražljiva in zanjo ni bilo več dogodka, ki bi jo poživel. Knjige so ležale nedotaknjene, klavir zaprt... Neredko pa jo je napadlo neko posebno, bolešno razpoloženje. Kakor mesečna je hodila po sobi, strmela predse v daljo in preišljala, preišljala... Tudi njen oče je opazil, da jo teži neka grozna tajnost, a niti njemu se ni posrečilo, da bi jo pripravil do izpovedi.

Morda še sama ni vedela, kaj je vzrok njenemu duševnemu hiranju. Le slutila je, da se pripravlja nekaj strašnega, pa morda zanjo — mučenico — tudi odrešilnega.

Ravnatelj Grozd se je v tem času nekajkrat podal v mesto, «da uredi važne zadeve». Ker je nekaj dni pred božičem obhajal stari graščak svoj god, je hotel to priliko izrabiti, da bi si še bolj pridobil naklonjenost bodočega tasta, o katerem je vedel, da se močno zanima za starožitnosti. Njegovo bogato zbirko redkih starin je sklenil ravnatelj povečati s kopico dragocenih knjig ter se je zato podal k trgovcu Bergantu. Ko sta preiskala lepo zbirko

pomembnih del, je starinar presenečen opozoril odličnega kupca na neki sicer brezpomemben, v usnje vezan družinski časopis z — Grozdovim podpisom.

Ravnatelj si je delo začuden ogledal in vprašal, kdaj in od koga je trgovec prejel to knjigo.

«To knjigo? O, gotovo jo imam že deset let. Neznani človek mi jo je prodal prav dober kup. Kot vidim, vas stvar zanima, gospod ravnatelj...»

Res ga je zanimala in zato je še mnogo več navrgel, le da je prišel v posest dragocene knjige, saj je bil tam podpis — njegovega očeta.

Naročil je Bergantu, naj mu pošlje knjigo v hotel, kjer je začasno stanoval. Že se je hotel posloviti, ko se je domislil Molja. Napeljal je pogovor tudi na Allanovce, o katerih pa je Bergant prav malo povedal; da se namreč obravnava proti zarotnikom še sploh ni pričela, ker niso podrobnejše preiskave rodile nobenega uspeha, da bodo vso zadevo baje pokrili s plaščem pozabljenja, osumljence pa izgnali v inozemstvo. Da čaka ta usoda tudi Molja, je zvedel Grozd še pri nekem svojem zaupniku, in zdaj je bil lahko pomirjen, da se je iznebil nevarnega neprijatelja, četudi ni imel več «vernega oprode» Mirtiča, ki je bil zdaj že drugje v službi.

Še pred večerom tistega dne pa je ravnatelja zadela prav občutna vest. Vodja njegove pisarne, kjer so imeli posla samo še z likvidacijo bivšega izvoznega podjetja, mu je izročil dvoje na visoko vsoto se glasečih terjatev, na katere upniki niso mogli več čakati.

Grozd je prebledel, kajti znesek bi bilo mogoče pokriti le s prodajo dveh hiš in izgubo velikega dela premoženja, bilanca pa je itak izkazovala deficit. Šele zdaj je ravnatelj uvidel posledice svojega nepremišljenega gospodarjenja. Ker mu je bilo v resnici nemogoče — kot se je sprva namenil — postaviti v Dolu tovarno, je moral zdaj vsaj poskrbeti, da ne izve Logar prav nič o njegovem gospodarskem propadu, obenem pa, da izpregovori z njim, oziroma z njegovo hčerko odločilno besedo.

Ti nujni posli so Grozda še naslednje dni zadržali v mestu.

Ker se je ta čas že približal Logarjev god, se je moral Grozd zadovoljiti s tem, da je darilo odposlal, priložil pa je skrbno sestavljeno pismo, kjer je graščaku ponovno izrazil svojo željo glede Marije in ga prosil, naj o zadevi z deklico izpregovori kakor iz lastnega nagiba.

Logarja je prejeti dar neobičajno vzradostil in ves vzhičen je razkril svoje veselje Mariji, ki ga je mirno poslušala, zelo pa jo je zanimal oni družinski časopis z Grozdovim podpisom.

Že dolgo ni listala kake knjige s tako naslado. Ali so jo tako privlačile slike tujih mest in pokrajin, s podobami opremljene solzave povesti?

Neko posebno mešano občutje zasanjanosti in vdanega spokojstva se je prelivalo v dušo iz teh starinskih listov, s strahom predahnjene slutnje so komaj slišno trkale na najskrivnejša vrata njenega srca, za katerimi so se gnetle somračne postave...

Njen oče je kajpada takoj vzradoščen uganil, da je zdaj pripraven čas, da se pomeni s svojo hčerko.

In je z njo izpregovoril. Dobil pa je tak odgovor, da je prvič v življenju vzrožil napram nji.

«Kaj vendar misliš, Marija! Iz tvojih besed zveni golo samoljubje. Ali ne vidiš, da je že zadnji čas, da zagotovimo bodočnost dediščini, ki smo jo prejeli od prednikov. In Grozd je vreden naslednik Logarjev!»

«Torej se mu moram vdati?! Ali pa ne pomislite, oče, da je to nizkotna kupčija? Saj prodajate svojo hčer!»

«Ravnatelj Grozd me je sam prosil, naj ti sporočim njegove želje in tudi jaz...»

«Ravnatelj Grozd?! — Tak je zavoljo tega prihajal k nam? O, povejte mu, da je vsak njegov poizkus brezuspešen, ker jaz... jaz ne maram nikogar...»

Po tej izjavi se je Logar razljučen umaknil. Od tega dne so se odnošaji med očetom in hčerjo skalili. Molče sta živela drug poleg drugega. Neznosno razmerje je šele ublažila nenadna obolelost Marije.

Dva dni pred svetim večerom jo je napadla vznemirjajoča mrzlica, njeno stanje se je tekom noči tako poslabšalo, da je bilo treba zdravniške pomoči. Zdravnik se je skupno z ravnateljem Grozdom pripeljal na grad. Osuplo je zmajal z glavo. Ko je tako poslušal brezzvezno, blodno govorjenje bolnice in sledil njenim nestalnim pogledom, je vprašal starega graščaka, ali ni morda dekle že kdaj prej kazalo sličnih znakov bolezni. Oče je obširno popisal njeno nagnjenje do samotarstva in vse njene posebnosti. Zdravnik se je zamislil in nenadoma vprašal: «Ali je morda nanjo zelo vplival kak družinski dogodek?...»

Logar se je spomnil zagonetne smrti svoje žene. Toda zdravnik kljub temu ni mogel priti do jasnosti in je odredil, naj čim skrbneje pazijo na bolnico, da se ne bi razburjala in naj takoj, čim

bi okrevala, odpotuje na jug. «Morda jo izleči toplo podnebje in živahna družba.»

Na gradu so preživeli praznike v prav slabem razpoloženju. Edino učiteljica Majda je še kolikortoliko poživiljala morečo tišino. Skoro vse proste ure je presedela pri svoji nesrečni prijateljici, ki je šele polagoma začela okrevati.

Sredi januarja se je Marijino stanje toliko zboljšalo, da je bila izven nevarnosti in so lahko določili dan odpotovanja. Takrat je sklenil ravnatelj še enkrat izpregovoriti z njo.

2.

Do tega potovanja pa sploh ni prišlo, kajti medtem — bilo je že v februarju — so se pripetili dogodki, ki so usodno vplivali na razvoj vse zadeve.

Ravnatelj je namreč še vseeno poizkusil svojo srečo in nekega večera, ko so sedeli vsi štirje — Marija, Majda, Logar in on — v zgornji sobi, je napeljal pogovor na bodočnost. Vnel se je precej živahen pogovor — Marija je bila že čisto zdrava — ki ga je posebno osveževala Majda s svojim trdovratnim in nagajivim nasprotovanjem. Nenadoma je Marija umolknila in se zresnila, da so se vsi ostali ocepili spogledali. Vsa bleda je vstala in stopila pred začudenega ravnatelja ter mu jela govoriti z ostrim, a grozečemirnim glasom:

«Gospod Grozd, kaj bo storil človek, ki čuti svoj konec... ali pa, ki se zave, da je v življenju tako zavozil, da zanj ni več rešitve?... Kaj bo storil tak človek?»

Ravnatelj jo je strmé opazoval, ko se mu je počasi bližala. Vsi so napeto pričakovali, da se zdaj zdaj zgodi nekaj važnega in nepričakovanega.

Marija pa je nadaljevala mirno kot prej:

«Tak človek se ubije sam... No, ali me ne razumete? Preskrbi si samokres... strup... vrv... ali...»

Za hip je pomislila in se prijela za čelo:

«... stojte... kaj pa, če je tak človek zavozil življenje po krivdi nekoga drugega, ki ga sploh ni poznal... če je tako rekoč žrtev, ali pa deležen krivde, ki jo je zagrešil bogve kdo, s katerim je... ne, ne... glejte prav danes sem v oni vaši knjigi čitala o podobnem slučaju... Toda, čemu molčite? Prosim vas, govorite, govorite vendar! Me ne razumete? Tisto o samokresu... o samomoru sem tudi omenila... vidite, tak človek si preskrbi moralno sredstvo... zapomnite si, moralno sredstvo... morda je njegova

smrt celo — potrebna ... da, potrebna,» je zavzdihnila in se zmešdena ozrla po osupli družbi.

«Gospodična Marija!» je kriknil Grozd in jo prijel za roko. «Nehajte, kaj vam je!»

Majda in Logar sta skočila k nji, ona pa se je takoj pomirila, sklonila se k ravnatelju in vzkliknila:

«Dragi moj... tu je roka... tvoja sem... tvoja za vedno!» In ga je strastno poljubila.

Ko so še vsi strmeli, se je okrenila k njim:

«Kaj se čudite?... Ali nisem storila nekaj lepega? Veseli bodite, novo življenje se pričenja! Majda, oče, veselita se! Majda, zaigraj!»

Marija je govorila resnico.

Po tem čudnem večeru se je življenje na gradu čudežno izpremenilo.

Naslednji tedni so potekali v pripravah za poroko — kajti Marija ni hotela odlašati.

V začetku marca je postal Grozd Logarjev naslednik.

Tretje jutro po odpotovanju novoporočencev pa je prejela Majda pismo z nerodno pisanim naslovom. Kako se je zavzela, ko je pretrgala ovoj in spoznala, da ji piše njen brat Ivan iz zapor! Pismo je bilo oddano v neznanem kraju. Ko pa je prečitala vsebino, se je zgrožena prijela za čelo... bala se je, da omahne na tla. Vsebina pisma pa je bilo to:

Iz ujetnikovih zapiskov.

24./XII.

Če človek s silnim koprnenjem pričakuje nečesa in se mu slednjič dotična stvar odkrije, zavpije ves vzhičen: «Ah, to je torej tisto... tako lepo je, tako preprosto! To je torej rezultat vsega nekdanjega neizmernega hrepenenja in tesnobnega pričakovanja!»

Tako nekako pričakujem smrti z otroško radovednostjo. Ko bom pregledal večnost, se bom začuden vprašal: «saj je čisto razumljivo... in vendar, kako smo ugibali, omahovali, dvomili in blodili tam doli v življenju.»

3./I.

Največja zmaga v življenju je premagati razum. Razum? Da. Kajti Bog je izven pojmovanja in če hočemo gledati Boga, moramo oslepiti intelekt...

10./I.

Če se kdaj povrnem odtod, bo moja prva pot k Rubinu. Moram ga poiskati. Njegov duh me obiskuje vse noči, z menoj se pogovarja o daljnih, daljnih stvareh. Tudi mi je razodel marsikaj, kar mi prej ni bilo jasno.

O, človek še vse premalo, premalo trpi! Če bi mene življenje še vse bolj teplo ... bičalo ... bi mi ne bilo treba hoditi po takih ovinkih ...

Rubin mnogo, mnogo ve. Kadar se snideva, si podava roke kot brata ... Ali se kdaj snideva? Tudi to vem, da je bila Marija zame le podoba mojih mladostnih let. Hrepenenje po njej sem hotel utešiti. Kako sem trpel! Kako sem bil blazen, saj sem hotel ovekovečiti in vtelesiti videz, hotel ustaviti čas, priklicati nazaj dobo, ki sem ji odrastel.

Ni se mi umikala Marija — jaz sam sem se odmikal sebi, ker Marija ni bila zame drugega kot projekcija nekdanjega mojega jaza, izpremenljivega jaza. Sebi sem se odmikal, jaz mi je bil nedosegljiv ...

Rubin ve mnogo, mnogo ...

25./II.

Marija je zdaj poročena z Grozdom. To je gotovo. Naj mi Grozd odpusti vsako zlo misel, s katero sem mu želel pogina, ker je povzročil moj sedanji položaj. Naj mi odpusti, kajti on je moj rešenik. Ne smemo soditi ljudi! Ali vem, ali morda sploh on sam ve, zakaj me je zasledoval? Moralo se je zgoditi tako, da je rešena Marija, — o, oba sva trpela, in vsega njenega trpljenja sem kriv le jaz ... le jaz, ki sem hotel preprečiti naklepe usode. Grozd in Marija sta se morala združiti, dokler sem bil ovira jaz, smo vsi trije trpeli, smo vsi trije postajali zli ljudje, ker smo se borili proti Resnici, ki pa je bila še nerazodeta. Zdaj je vse razrešeno ...

1./III.

Ne da mi miru doživljaj, ki me je nocojšnjo noč tako razburil. Ali so bile sanje ali pa sem gledal v bdenju. Videl pa sem tole: Grozd sedi ob bolni Mariji, ki čita iz neke knjige s podobami. Nenadoma se Marija dvigne in začne vsa drhteča zmedeno govoriti. Okoli nje se zbere množica ljudi, med njimi sta tudi Logar in ti, Majda ... Besed nisem razumel, toda vso vsebino njenega mrzličnega govora sem — videl: V razkošni ladijski kabini

sedi gospa neobičajne lepote. Vsa razburjena odgovarja gospodu, ki jo motri s strašnim, nepremičnim pogledom.

«Prosim vas, Grozd, odstranite se... Moj Bog, kaj sem za-krivila, da me zasledujete kakor zločinko?» Ona ihti, vije roke, plaka.

«Ne vznemirjaj se, Ana,» se ji smehlja vsiljivec, «maščevanju ne uideš. Nočeš se več spomniti priseg, zatajila si najine večere, samo da si se vrgla v naročje onemu graščaku. Toda zapomni si, moj spomin ne izgine brez sledu. — Prekleta bodi ti in tvoj otrok! Nekdo ostane v tvoji bližini, ki me bo maščeval... Moj sin... moj sin... Ura moje smrti bo tudi zate usodna. Vaš grad bo grobnica živih mrličev! Najina preteklost bo nad tvojim potomstvom ležala kot môra. Vsakdo, ki se vam približa, bo upropaščen...»

Gospa je kriknila in se onesvestila. Tujec pa je naglo izginil iz sobe.

Čutil sem, da je bila to Marijina mati in neznanec... kdo, kdo? Imenoval se je Grozd. Majda, kaj naj pomeni ta strašni sen!

3./III.

Nocoj pa sem vso noč videl Marijo. Kot izgubljena me je iskala z rokami in se mi tiho bližala... tiho, da me je mrazilo. Že se je hotela skloniti k meni, tedaj pa sem opazil, da ji čelo krvavi in da se opoteka uboga. Planil sem k nji, da bi jo ujel, zdajci pa se mi je zazdelo, da me preko rame opazuje — Grozd. Nje ni bilo več, gluha tema se je zgrnila nad mano in le dvojica oči — njegovih oči — me je neusmiljeno prebadala. Zamizal sem... pa vse zaman... Žar teh demonskih oči je bil vseprodiren. Toda — čemu se razvnamam? se domislim. Saj to niso oči... to so zvoki... zvoki klavirja... bodeče, sveteče nitke neke arije, ki se ji nisem mogel spomniti imena. Toda — tudi zvoki niso... Kaj se mi blede... marveč tanke kačice, ki jih pišem na veliko polo papirja. Ah, res, za Allanovce prepisujem...

4./III.

Danes zjutraj je paznik pripeljal zdravnika, ki se je razgovarjal z menoj celo uro. Tako zmedeno je govoril in na vse moje upravičene pritožbe se je samo smehljajal... samo smehljajal. Čemu mi pošiljajo zdravnika? Naj me raje puste v miru. A neprestano me mučijo s tem, da mi obetajo Grozdov obisk... čul sem celo šepet dveh paznikov. Pomisli, kaj sem slišal: «Grozd bo Molju nevesto ubil...»

— — — — —
«Ubogi Ivan!» je kriknila Majda — — —

3.

Pet dni kesneje je Molj zapustil jetnišnico. Vedel je le toliko, da je oproščen; kaj in kako se je zgodilo z ostalimi, mu je bilo prikrito. Dasi se je njegovo duševno stanje zboljšalo, ga je vendar mučila silna negotovost, ker ni imel nobenega cilja pred sabo. Podal se je v kavarno, kamor je zahajal ponavadi. Ni še sedel pet minut, ko je pristopil natakár, ki ga je dobro poznal, in mu izročil pismo.

Kako se je Molj zavzel, ko je prečital Rubinovo povabilo v hotel! Torej je mogel Rubin že vedeti, da so ga izpustili na svobodo! «Morda,» si je mislil Molj, «mi je do tega pripomogel celo on!» Polastilo se ga je upanje, da se obzorje njegovega stanja vendarle zjasni in z vidnim vzradoščenjem se je podal okrog poldneva na omenjeno stanovanje.

Ko je vstopil, mu je res prihitel naproti Rubin, ki pa je bil neobičajno raztresen in nemiren. Z drhtečo roko ga je pozdravil in mu velel sestí.

Ko mu je hotel Molj začeti pripovedovati potek zadnjih mesecev v zaporu, ga je Rubin skoro razburjen prekinil:

«Ne, ne, gospod Molj; o tem zdaj ne bova govorila. Povedati vam moram čisto druge stvari. Ves čas sem se zelo zanimal za vas in poizvedel sem tudi marsikaj, kar se tiče vašega zasebnega življenja. Ali niste bili zaročeni z gospodično Marijo Logarjevo?»

«Zaročen? Ne! Pač pa sva si bila dobra prijatelja!»

«Vseeno, ne prekinjajte me!» — Saj ga vendar ne prekinjam, se je zdrznil Molj, čudeč se, zakaj je tako razburjen.

«Gospod Molj, ta gospodična je bila poročena!»

«Je — bila?!» se je Molj zavzel.

«Je bila, da,» je ponovil Rubin počasi in gledal v tla. «Toda, čujte — ali bi ne bilo bolje, da se pogovarjava o čem drugem? O naših velikih zasnovah? Ali ste res že pozabili?»

«Da, da, toda prosim, povejte, kaj je z Marijo. Usmilite se me in ne mučite me s to negotovostjo.»

«Marija, gospodična Marija, ne, gospa Grozdova, je bila poročena... z Grozdom, seveda... dva dni menda, da, natanko dva dni...»

«Dva dni — dva dni?» je Molj mrzlično ponavljal. «In potem, kaj potem?»

«Potem,» se je črni predsednik presunljivo zasmel, «potem je nastal tak škandal, da še sedaj vse mesto govori o tem. In vi,

človek božji, ne veste ničesar! Še pazniki bi vas lahko pokratkočasili s to novico!»

«Pazniki?» je zajeceljal Molj in se z naporom izkušal domisliti neke zelo temne stvari, ki mu je docela izpadla iz spomina.

«Ona,» je nadaljeval Rubin, «ga je že prvo noč zapodila iz sobe in kričala potem na pomoč. Lahko si mislite: škandal...»

Molj se je oddahnil. Celo nasmehnil se je in govoril kakor sam sebi: «Marija, da, saj se mi je zdelo, da ni zdrava... to je zelo neprijetno.»

«Neprijetno? Tragično je.»

«Res, tragično! In zdaj?»

«Zdaj blodi Grozd okoli kot izgubljen.»

«Torej sta se ločila; po dveh dneh sta se ločila. — Ni jima bilo sojeno. Tak potem...» se je Molj obotavljal, «sem se motil. Čemu me je Marija odbila? In ona je zdaj spet doma?»

«Da,» je Rubin vzkipeel nad Moljevo topostjo, «doma je, doma pri svoji materi...»

«Pri materi? Saj ji je mati že davno umrla!»

«Pa pri očetu... Veste, da je graščak Logar umrl pred nekaj dnevi?»

«Umr! Logar je umr!?! Torej je ta dogodek tako usodno vplival nanj!»

«Saj se je vsa javnost razburila. Pomislite vendar... Grozd... Grozd je svojo ženo — umoril... z nožem!!»

«Z nožem!!» je kriknil Molj in se kot blazen oprijel stola. Nato pa je blodno pogledal Rubina, ki je drhte šepetal:

«Natanko dva dni po poroki. Bogve, zakaj jo je. In zdaj blodi okoli in vsak čas ga lahko primejo — morilca!»

«Rubin, Rubin,» je planil Molj kvišku, «ne zapustite me! Ne zapustite me! Zdaj zdaj ste samo vi še... rešite, rešite me!»

«Pred kom?»

«Jaz sem izgubljen. To se ne bi smelo zgoditi! Zdaj vem, da so bile moje misli zgrešene od začetka do konca. V strašni zmoti sem, v strašni zmoti o načinu življenja. Že čisto sem se vdal, ker sem mislil, da odvisi sreča Marije le od poroke z Grozdom, toda zdaj, zdaj, povejte mi, Rubin, kaj naj storim?»

Rubin se je odmaknil od njega in poltiho, počasi zlogoval: «Odpuščajte... odpuščajte!»

«Komu?»

«Grozdu, ki je uničil vašo srečo; njegovemu očetu, ki je... ker je njegov oče... Mariji...»

«Kaj vam je?!»

«... in Rubinu, ki vas je varal... strašno varal... vas in vaše tovariše... O, vi, dobri, iskreni, plemeniti človek... odpustite!»

In Rubin si je z naglo kretnjo odtrgal umetno brado in lasuljo ter zaklical s čisto drugim, naravnim glasom: «Ivan, odpusti mi!»

Še je začutil Molj njegov pekoči poljub in kot skozi meglo je začul strel... Na tla je udarilo mrtvo truplo Grozda-Rubina — —

4.

Ko se je leto dni po tem usodnem dogodku vračal Ivan Molj — zdaj preprost delavec v neki ameriški naselbini — zvečer utrujen domov, je, domislivši se strašne preteklosti, vzkliknil: «O, blago-slovljeno delo, ti si edino sredstvo, ki utesnjuje človeka, da se njegov ošabni, zli jaz ne razbohoti v uničevalno moč, ki rodi le zlo na zlo!» — —

Nekaj tednov po Grozdovem samomoru je namreč Molj zapustil svojo domovino in se šel «reševati in pokoriti za svojo krivdo» čez morje. Takrat je vnovič jasnovidno v duhu pregledal vse dogodke od konca do začetka.

Grozdova smrt, umor Marije, bivanje v ječi, Rubin, Allanovci, vstaja, srečanje z Grozdom, poslednji razgovor z Marijo, pri Allanovcih, vstop med zarotnike, njegovo bogoiskanje, izgon iz stanovanja, pogovor z Bergantom, z Mirtičem na gradu, izpust iz službe... in je spoznal, da vsi ti dogodki izvirajo iz njegovega hrepenenja po ohranitvi razkošnega videza; v tej želji je videl bistvo svoje krivde, ki se je je moral oprati. S trdim delom se je izkušal preroditi in začeti svoje življenje spet znova.

In zdaj ni imel več sovražnikov, ljudje in stvari mu niso več povzročali groze. S tihim korakom in toplo besedo je šel mimo vseh in k vsakemu. In vsakdo ga je vzljubil kot dobrega človeka.

«Toda to je šele začetek...» se je bodril vedno znova.

Li-Tai-Pe-Mirko Pretnar:

Na ribniku.

Čez rob sem svojega se čolna sklonil,
utrgal lokvanj, ki je v valih tonil.

Lotos je videl moj obraz potrti:

«Ta mož je žalosten do smrti.»